ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΦΟΙΤΗΤΗ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α.Μ. (43/07)

ΘΕΜΑ: «*Απόστολος Χατζηχρήστος: Η ζωή και το έργο του*»

Επιβλέπων καθηγητής: Τσικουρίδης Ελευθέριος (Επίκουρος Καθηγητής)
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Ευθύμιος Ατζακάς (Επίκουρος Καθηγητής)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΕΛΙΔΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ…… ..... …..3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Η ζωή του Απόστολου Χατζηχρήστου….. 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 Τα πρώτα επαγγελματικά βήματα και η πορεία της καριέρας του……. 8

2.2 Το έργο του……11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 Συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου……..13

3.2 Ο Απόστολος Χατζηχρήστος ως τραγουδιστής……...21

3.3 Χαρακτηριστικά της μουσικής του Απόστολου Χατζηχρήστου……..27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 Μουσική καταγραφή και ανάλυση 9 τραγουδιών του Απόστολου Χατζηχρήστου……..29

ΕΠΙΛΟΓΟΣ…….58

Ευχαριστίες…….60

Βιβλιογραφία……...61

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει στοιχεία από τη ζωή και το έργο του Απόστολου Χατζηχρήστου, ενός από τους μεγαλύτερους μουσικούς ως προς τη δημιουργία και την εκτέλεση ρεμπέτικων τραγουδιών. Ένας από τους λόγους που μελετήθηκε ο συγκεκριμένος μουσικοσυνθέτης ήταν επειδή, όπως θεωρείται και από διάφορους μελετητές, υπήρξε πρωτοπόρος στο είδος του, δίνοντας μοναδικά στοιχεία, με την υπογραφή «Απόστολος Χατζηχρήστος». Διάφορα παραδείγματα αναφέρονται στη συνέχεια. Άλλος ένας λόγος ήταν τα βιογραφικά στοιχεία της ζωής του, τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Φυσικά όλες αυτές οι πληροφορίες που μαθαίνουμε από τη βιογραφία του, μας κάνουν να αντιληφθούμε τις επιρροές που δέχτηκε και οι οποίες φαίνονται ξεκάθαρα στη μουσική και στους στίχους που έγραφε. Επίσης θεωρείται κίνητρο προς μελέτη, εφόσον έχει συνεργαστεί με ονόματα της προπολεμικής και μεταπολεμικής περιόδου (1930 – 1960) όπως τον Μάρκο Βαμβακάρη, τον Σπύρο Περιστέρη, τον Στράτο Παγιουμτζή, τον Γιώργο Μητσάκη, τον Γιάννη Παπαϊωάννου και άλλους πολλούς που αναφέρονται παρακάτω.

Η εργασία ξεκινά με το πρώτο κεφάλαιο όπου παρατίθενται βιογραφικά στοιχεία, από τη γέννησή του στη Σμύρνη, την πρώτη επαφή και ενασχόλησή του ως παιδί με διάφορα μουσικά όργανα, την εθελοντική κατάταξή του στο στρατό κατά την περίοδο της μικρασιατικής καταστροφής, καθώς και τη σύλληψη, τον εγκλεισμό του σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, ως τη μυθιστορηματική απόδρασή του ανήμερα του Σταυρού, στις 14 Σεπτεμβρίου. Επίσης αναφέρονται τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής της οικογένειάς του στον Πειραιά και συγκεκριμένα στο Τουρκολίμανο, η γνωριμία με τη σύζυγό του Γαρυφαλλιά, τα δύσκολα χρόνια της κατοχής και το τέλος της ζωής του στις 5 Ιουνίου του 1959.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με τα πρώτα επαγγελματικά βήματα και τη μετέπειτα πορεία της καριέρας του Απόστολου Χατζηχρήστου. Από τη γνωριμία του με τον Στράτο Παγιουμτζή και αργότερα με τα μέλη της ξακουστής «Τετράδας του Πειραιά», τις πρώτες εμφανίσεις του σε μικρά μαγαζιά της Δραπετσώνας και του Πειραιά και τις πρώτες του μουσικές συνθέσεις, μέχρι το ζενίθ της καριέρας του με τις περίφημες συνεργασίες του με όλα τα γνωστά ονόματα της εποχής. Το κεφάλαιο φτάνει ως την περίοδο της κατοχής, καθώς και τη μεταπολεμική περίοδο η οποία βρήκε τον Χατζηχρήστο, όπως και τους υπόλοιπους γνωστούς ρεμπέτες της εποχής να περιοδεύουν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, προκειμένου να εξασφαλίσουν το

μεροκάματο της επιβίωσης. Ακολούθως γίνεται μια αναφορά στο έργο του, η οποία περιλαμβάνει την πρώτη του ηχογράφηση και τις σημαντικότερες συνεργασίες της επαγγελματικής του καριέρας.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια συνολική καταγραφή των συνθέσεων του Χατζηχρήστου, κατά χρονολογική σειρά, με τους συνθέτες, στιχουργούς και ερμηνευτές, καθώς και την εταιρεία ηχογράφησης, ενώ στη δεύτερη ενότητα καταγράφονται οι συνθέσεις άλλων δημιουργών, στις οποίες ο Χατζηχρήστος συμμετείχε ως ερμηνευτής. Η παράθεση των τραγουδιών και σε αυτή την περίπτωση γίνεται κατά αύξουσα χρονολογική σειρά, με ταυτόχρονη αναφορά του συνθέτη, στιχουργού, ερμηνευτή ή ερμηνευτών και της δισκογραφικής εταιρείας. Το τρίτο κεφάλαιο τελειώνει με τα χαρακτηριστικά της μουσικής του Απόστολου Χατζηχρήστου, τις καταλυτικές επιρροές που δέχθηκε από τα χρόνια της μικρασιατικής καταστροφής, του πολέμου, της κατοχής και της προσφυγιάς, καθώς και τα νέα στοιχεία που έδωσε στο ρεμπέτικο τραγούδι.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζει 9 συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου, στις οποίες πραγματοποιείται ανάλυση ως προς τη σύνθεση και τον στίχο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Η ζωή του Απόστολου Χατζηχρήστου

Ο Απόστολος Χατζηχρήστος υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους δημιουργούς και ερμηνευτές του ρεμπέτικου τραγουδιού, με ξεχωριστή παρουσία στο χώρο αυτών των «παρεξηγημένων» από πολλούς τραγουδιών. Γεννήθηκε το 1901 ή κατά άλλες πληροφορίες το 1904 στο προάστιο Κοκαριαλί (Μυρακτή) της Σμύρνης, με γονείς τον Δημήτρη Χατζηχρήστο από την Άνδρο και μητέρα την Αναστασία από τη Σάμο. Καταγόταν από ευκατάστατη και ιστορική οικογένεια της Μικράς Ασίας και αυτό του έδωσε τη δυνατότητα, από πολύ μικρή ηλικία να αρχίσει μαθήματα πιάνου κιθάρας και ακορντεόν σε ωδείο της περιοχής. Κύριος παρακινητής για την ενασχόλησή του με τη μουσική υπήρξε ο πατέρας του. Έτσι απέκτησε από πολύ νωρίς τα πρώτα βιώματα της ραφινάτης μικρασιατικής μουσικής.

Το 1919, έφηβος ακόμα και ενθουσιασμένος με την παρουσία του ελληνικού στρατού στα μικρασιατικά παράλια, κατετάγη εθελοντής στην εκστρατεία, συμμετέχοντας έτσι στα ιστορικά γεγονότα της περιόδου 1919-1922. Το 1922 μετά τη μικρασιατική καταστροφή και τον διωγμό και ενώ η οικογένειά του έφευγε αφήνοντας πίσω την περιουσία της, ο δεκαοχτάχρονος τότε Απόστολος άφησε ξαφνικά τους δικούς του και προσπάθησε να βοηθήσει κάποια παιδάκια βάζοντάς τα μέσα σε βάρκες σωτηρίας. Όταν τον αντιλήφθηκαν οι Τούρκοι, τον συνέλαβαν και τον οδήγησαν για εκτέλεση σε κάποιο στρατόπεδο. Για τρία χρόνια οι δικοί του, οι οποίοι στο μεταξύ είχαν φτάσει στην Ελλάδα, είχαν χάσει τα ίχνη του. Ο Χατζηχρήστος κατόρθωσε να δραπετεύσει από το στρατόπεδο των Τούρκων κάτω από μυθιστορηματικές συνθήκες. Συγκεκριμένα, λίγο πριν τον εκτελέσουν, ένας ηλικιωμένος θείος του και συγκρατούμενός του στο στρατόπεδο, τον άφησε να πατήσει στις πλάτες του, να σκαρφαλώσει στον τοίχο της περίφραξης και να βρεθεί εκτός στρατοπέδου

ελεύθερος. Ήταν ανήμερα του Σταυρού, 14 Σεπτεμβρίου. Από τότε τη μέρα αυτή της σωτηρίας του τη θεωρούσε ιερή και είναι χαρακτηριστικό ότι κάθε χρόνο, ανήμερα του Σταυρού δεν έτρωγε ούτε έπινε τίποτε όλη μέρα, κάτι που διατήρησε για όλη την υπόλοιπη ζωή του[1].

Η οικογένειά του φεύγει από τη Σμύρνη το 1922 και εγκαθίσταται στη νήσο Τζιά. Ο Χατζηχρήστος έπειτα από τη δραπέτευση του, ταξιδεύει στην Ελλάδα και αναζητώντας την οικογένειά του, τους βρίσκει τελικά στο νησί. Στη συνέχεια, αποφασίζουν όλοι μαζί να εγκατασταθούν στον Πειραιά και συγκεκριμένα στο Τουρκολίμανο, σε προσφυγικό σπίτι που τους παρέχει το κράτος[1]. Το 1927 γνωρίζεται με τη Γαρυφαλλιά Σπανού, πιστή σύντροφο της ζωής του, με την οποία παντρεύεται το 1929 και αποκτούν τέσσερα παιδιά, δυο γιους και δυο κόρες. Δυστυχώς όμως χάνουν σε μικρή ηλικία τα δυο τους αγόρια από αρρώστιες και επιζούν μόνο οι κόρες τους, Ευαγγελία και Πόπη, παρά τα δύσκολα χρόνια που ακολούθησαν, με πείνα, κατοχή, φτώχεια, στέρηση, δυστυχία[2, 3].

Μετά την εγκατάστασή του στην Αθήνα, αρχίζει να εργάζεται ως τεχνίτης ηλεκτροσυγκολλητής στα Ελληνικά Σωληνουργεία. Η ενασχόλησή του με τη μουσική παραμένει ακόμα σε ερασιτεχνικό επίπεδο, αλλά γύρω στο 1929 αρχίζει να μαθαίνει μπουζούκι, κιθάρα και μπαγλαμά, φροντίζοντας να γίνει άριστος δεξιοτέχνης οργανοπαίκτης[3]. Όμως, η επαφή του με το μπουζούκι φαίνεται ότι τον κέρδισε και δόθηκε ολοκληρωτικά σε αυτό. Αρχικά μετέτρεψε ένα μαντολίνο σε μπουζούκι με τη βοήθεια του περίφημου οργανοποιού της εποχής, του Κυριάκου Λαζαρίδη. Ταυτόχρονα άρχισε να ασχολείται και με τη σύνθεση, γράφοντας τραγούδια[1].

Ο Χατζηχρήστος, αποδεικνύοντας ήδη από τον Μικρασιατικό πόλεμο ότι ήταν γνήσιος πατριώτης, εντάσσεται κατά τη διάρκεια της Κατοχής από τους Γερμανούς, το 1941-1942, στην Εθνική Αντίσταση και γίνεται ενεργό μέλος αντιστασιακών οργανώσεων[3].

[1] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας
[2] Ένθετο στο CD: «Οι μεγάλοι του Ρεμπέτικου: Απόστολος Χατζηχρήστος 1937-1950»
[3] Ηλεκτρονική πηγή www.rebetiko.gr

Το 1957 προσβάλλεται από καρκίνο στους πνεύμονες και στις 5 Ιουνίου του 1959 πεθαίνει στην Αθήνα σε ηλικία μόλις 55 χρονών . Κατά τη διάρκεια της ασθένειάς του, η οικογένειά του όπως αναφέρουν διάφορες πηγές, για να ανταπεξέλθει στα έξοδα για τις ακτινοβολίες, πούλησε το αγαπημένο του μπουζούκι στον Γρηγόρη Μπιθικώτση αντί 1.000 δραχμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 Τα πρώτα επαγγελματικά βήματα και η πορεία της καριέρας του

Ο Απόστολος Χατζηχρήστος ξεκίνησε την καριέρα του επαγγελματία μουσικού γύρω στα μέσα του 1933, αφήνοντας την μέχρι τότε εργασία του ως ηλεκτροσυγκολλητής. Αρχικά το 1933-1934 εμφανίστηκε σε μικρές ταβέρνες της Δραπετσώνας και του Πειραιά, παίζοντας ακορντεόν και μαντολίνο, ενώ αργότερα μπήκε σε μεγάλα κέντρα και συνεργάστηκε με όλα τα μεγάλα ονόματα της εποχής. Γνωρίζοντας τον Στράτο Παγιουμτζή (συγγενή της γυναίκας του) και τους υπόλοιπους της «Τετράδας του Πειραιά», αλλά και εξαιτίας της εσωτερικής του μουσικής ανησυχίας, πείθεται να αφήσει το ακορντεόν και να τελειοποιηθεί στο μπουζούκι, αλλά και στην κιθάρα[4].

Στα μικρά μαγαζάκια της Δραπετσώνας και του Πειραιά συνεργάστηκε με λιγότερο τότε γνωστά ονόματα, όπως τον Γιώργο Κωνσταντινίδη (κιθαρίστα, γνωστό ως «Μακαρόνα»), τον Ηλία Ποτοσίδη (μπουζουξή, γνωστό ως «Κάτω βλέπα»), τον Μιχάλη Γενίτσαρη, τον Λευτέρη Γουναρόπουλο και άλλους, ενώ αρχίζει να γράφει και τα πρώτα του τραγούδια. Ουσιαστικά όμως, από τα πρώτα του επαγγελματικά βήματα, γύρω στα 1935 – 36 και από τη γνωριμία του με τον Μάρκο Βαμβακάρη και τη ρεμπέτικη παρέα του, αρχίζει να συμμετέχει στα καλύτερα ρεμπέτικα συγκροτήματα.

Το 1935 και ενώ βρίσκεται ακόμη στην αρχή της επαγγελματικής του καριέρας, γνωρίζεται με τον Γιάννη Παπαϊωάννου και γίνονται αχώριστοι φίλοι και συνεργάτες. Έκτοτε και μέχρι το θάνατο του Χατζηχρήστου, τους ενώνει βαθιά φιλία και αλληλοεκτίμηση. Παπαϊωάννου και Χατζηχρήστος σμίγουν επαγγελματικά και αλληλοβοηθούνται. Όλα σχεδόν τα

[4] Ηλίας Βολιώτης Καπετανάκης: «Μάγκες αλήστου εποχής» (Εκδόσεις Μετρονόμος)

τραγούδια τους τα παίζουν μαζί στους δίσκους γραμμοφώνου, έχοντας κιθαρίστα ή 2η φωνή τον κοινό τους φίλο Μακαρόνα (Γιώργο Κωνσταντινίδη)[5].

Από αριστερά Ηλίας Ποτοσίδης, Παναγιώτης Σαρίκας, Απόστολος Χατζηχρήστος. Στην «Τριάνα» του Χειλά, με το συγκρότημα Παπαϊωάννου

Από την εποχή εκείνη και μετά, εμφανίζεται στα περισσότερα κέντρα διασκέδασης της εποχής. Στο «Δάσος» του Βλάχου στον Βοτανικό, με τους Παπαϊωάννου, Βαμβακάρη, Παγιουμτζή, Μπαγιαντέρα, Δελιά, Κερομύτη, Μπάτη, Λορέντζο και Κώστα Καρίπη, αργότερα στου «Πικίνου τη Μπύρα» στο Θησείο με τον Μανώλη Χιώτη και τον Γιώργο Μητσάκη, στου Δερέμπεη, στον «Έλατο» στη Λεωφόρο Γεωργίου Α' στον Πειραιά με τον Μαρινάκη (Μαρίνο Γαβριήλ), τον Μπιρ Αλλάχ (Γιάννη Σταμούλη) και τον Λευτέρη Γουναρόπουλο, στου Μάριου στην οδό Ίωνος (στην Ομόνοια).

Εικόνα: Στον Καλαματιανού στις Τζιτζιφιές 1948. Όλοι οι μεγάλοι μαζί

[5] Ηλεκτρονική πηγή www.rebetiko.gr

Μεταπολεμικά εμφανίζεται με τα πρώτα ονόματα του ρεμπέτικου (Βαμβακάρη, Τσιτσάνη, Παπαϊωάννου, Παγιουμτζή κλπ). Γνωστά μαγαζιά της εποχής που δούλεψε τότε ήταν το «Πιγκάλ», του «Τζίμη του χοντρού» με το Βασίλη Τσιτσάνη και τη Μαρίκα Νίνου, του «Καλαματιανού» στις Τζιτζιφιές το 1948 (συγκρότημα που συμμετείχαν όλοι οι μεγάλοι του ρεμπέτικου), η «Φλώριδα» στη Νίκαια, η «Τριάνα» του Χειλά το 1950, του Κατελάνου στη Νέα Φιλαδέλφεια, η «Λουζιτάνια», το «Φαληρικόν», ο «Φοίνικας» στον Πειραιά που ήταν πίσω από το θέατρο Ολύμπια, με τον Γουναρόπουλο, τον Μπιρ Αλλάχ, τον Μήτσο τον Κινέζο, τον Χρυσίνη, τον Μαρινάκη, ο «Πράσινος Μύλος» στον Πειραιά στην παλιά Κοκκινιά που το είχε ο Κίμων, με τον Βαμβακάρη, τον Πουνέντη τον μπουζουξή, τον Φώτη Μιχαλόπουλο, τον Στράτο Παγιουμτζή και τον Μήτσο τον ψηλό με το ακορντεόν, στο Πασαλιμάνι στο υπόγειο στο « Σμαλτοδόνι» με τον Γουναρόπουλο, τον Μπέμπη, τον Μπιρ Αλλάχ, τον Φώτη Μιχαλόπουλο, τον Ρεμύ (τζαζ) και τον Μανώλη Καραγεωργίου (ακορντεόν). και αλλού[6, 7, 8].

Σύμφωνα με κάποιες πηγές στις οποίες δεν αναφέρεται η χρονική περίοδος, ο Χατζηχρήστος είχε ανοίξει ταβέρνα με τον Παπαϊωάννου στη Δραπετσώνα και μαζί τους δούλεψε ο Μπιρ-Αλλάχ. Μάλιστα με τον Παπαϊωάννου, τον Στεφανάκη και τον Παπαδόπουλο, αφού έπαιξαν πρώτα στη Θεσσαλονίκη, έφυγαν μετά για περιοδεία σε πολλά μέρη[9]. Ο Χατζηχρήστος συνέχισε να εργάζεται σε διάφορα μαγαζιά της Αθήνας τόσο στη διάρκεια της Κατοχής, όσο και μετά την απελευθέρωση. Την περίοδο αυτή της σκλαβιάς και της πείνας προσπαθεί κι αυτός, όπως και οι υπόλοιποι του ρεμπέτικου μουσικού σιναφιού, δημιουργώντας μικρά συγκροτήματα και για σύντομα χρονικά διαστήματα να κερδίσει το ψωμί της οικογένειας παίζοντας κυρίως σε μικρομάγαζα και σε γνωστά στέκια της Αθήνας. Τη δεκαετία του 1950 μαζί με άλλα γνωστά ονόματα του ρεμπέτικου έκανε περιοδείες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα, στον Βόλο και αλλού εκεί όπου επιβίωνε ακόμα το ρεμπέτικο. Όμως από το 1953 και μετά περνάει όπως άλλωστε και οι περισσότεροι «ρεμπέτες» της εποχής, στο περιθώριο. Επιβιώνει κι αυτός, όπως και αρκετοί άλλοι, κάνοντας περιοδείες ανά την Ελλάδα. Γύρω στο 1957 καθώς ετοιμάζεται να φύγει για εμφανίσεις στην Αμερική αρρωσταίνει από καρκίνο στους

[6]Κώστας Χατζηδουλής: «Ρεμπέτικη Ιστορία 1» (Εκδόσεις Νεφέλη)
[7] Ηλεκτρονική πηγή www.rebetiko.gr
[8] Τάσος Σχορέλης Ρεμπέτικη Ανθολογία, Τόμος Δ',
[9] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

πνεύμονες και αναγκάζεται να μείνει στην Αθήνα ως το τέλος της ζωής του, τον Ιούνιο του 1959.

2.2 Το έργο του

Ο Απόστολος Χατζηχρήστος έκανε την πρώτη του παρουσία στη δισκογραφία το 1938, ηχογραφώντας το τραγούδι ***Γιατί σκληρή και άπονη*** (***Η Κοκκινιώτισσα***) και το ***Έχω βαθιά τον πόνο,*** σε δικούς του στίχους και μουσική και με τραγουδιστή τον Γιώργο Κωνσταντινίδη. Από τότε ηχογράφησε συνολικά ογδόντα τρία περίπου τραγούδια, γράφοντας ο ίδιος τη μουσική και τραγουδώντας στα περισσότερα από αυτά. Οι στίχοι ήταν συνήθως δικοί του, αλλά συνεργάστηκε στενά και με τους περισσότερο γνωστούς στιχουργούς του ρεμπέτικου όπως τον Γ. Λελάκη, τον Χ. Βασιλειάδη, τον Κ. Μάνεση, τον Γ. Φωτίδα και άλλους. Από τη συνεργασία του με τον Γ. Λελάκη προέκυψαν πολύ γνωστά τραγούδια όπως το «Αλήτη μ' είπες μια βραδιά», το «Παραπονιάρικο», το «Καρδιά παραπονιάρα», ο «Χάροντας (Γλυκοβραδιάζει κι ο ντουνιάς)» και πολλά άλλα, παρόλο που στις ετικέτες των δίσκων δεν αναφέρεται το όνομα του Λελάκη. Εξήντα περίπου από τα τραγούδια του Απόστολου Χατζηχρήστου έχουν το ύφος καντάδας και ερμηνεύτηκαν από περισσότερους από έναν τραγουδιστές μαζί. Η φωνή του ήταν εκφραστική, με μεγάλες φυσικές δυνατότητες, άρτια τεχνική και γεμάτη συναίσθημα[10].

Εκτός όμως από τις δικές του συνθέσεις που ερμήνευσε ο ίδιος, τραγούδησε και τραγούδια άλλων συνθετών. Οι περισσότερες συνεργασίες του ήταν με τον Βαμβακάρη, τον Παπαϊωάννου, τον Τσιτσάνη, τον Περιστέρη τον Σκαρβέλη και άλλους, βάζοντας την προσωπική του καλλιτεχνική σφραγίδα σαν τραγουδιστής και οργανοπαίκτης, στη δισκογραφία των εβδομήντα οκτώ στροφών. Συνολικά η φωνή του αποτυπώθηκε σε περισσότερα από εκατόν είκοσι πέντε τραγούδια. Πιο συγκεκριμένα, με τον Μάρκο Βαμβακάρη ως ντουέτο, ηχογράφησαν συνολικά σαράντα τρία τραγούδια στους δίσκους γραμμοφώνου. Τα δεκαπέντε από αυτά είναι τραγούδια του Μάρκου, δεκαέξι του Σπύρου Περιστέρη, έξι του ίδιου του Χατζηχρήστου και τα υπόλοιπα εφτά ανήκουν σε άλλους συνθέτες, όπως στον Βασίλη Τσιτσάνη, στον Κώστα Σκαρβέλη, κ.α. Οι διφωνίες που έκανε ο

[10] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

Χατζηχρήστος με τον Μάρκο Βαμβακάρη, χαρακτηρίζονται από πολλούς ανεπανάληπτες και ορισμένα από τα τραγούδια στα οποία αποτυπώθηκαν ήταν το «Με πολεμάς μπαμπέσικα», το «Μινόρε της αυγής (Ξύπνα μικρό μου κι άκουσε)», οι «Βεργούλες», η «Πολίτισσα», το «Φάνταζες σαν πριγκηπέσσα», η «Χριστίνα» και πολλά άλλα[11]. Μετά από πρόταση του μαέστρου Σπύρου Περιστέρη υπογράφει συμβόλαιο με τον τότε διευθυντή της ODEON και PARLOPHONE Μίνωα Μάτσα. Μέχρι στιγμής, ο Απόστολος Χατζηχρήστος εμφανίζεται σαν συνθέτης στις εταιρείες ODEON, PARLOPHONE και COLUMBIA σε σαράντα τέσσερα, τριάντα τέσσερα και τρία τραγούδια αντίστοιχα[12].

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940, ο Χατζηχρήστος έγραψε τρία πατριωτικά τραγούδια, με πιο γνωστό το χασάπικο «Στης Αλβανίας τα βουνά», καθώς επίσης και τα λιγότερο γνωστά «Αέρα οι φαντάροι μας» και «Αποχαιρετισμός στην Αλβανία». Επίσης κατά τη διάρκεια της Κατοχής έγραψε δύο σημαδιακά κομμάτια. Το ένα είναι η «Φτώχεια», τραγούδι άκρως βιωματικό, αφού ο Χατζηχρήστος έζησε διπλά τη φτώχεια, την πρώτη φορά σαν πρόσφυγας αλλά και τη δεύτερη στην Κατοχή και το άλλο είναι «Η μανούλα», που το έγραψε για την απώλεια της δικής του μητέρας[13].

[11] Κώστας Χατζηδουλής: «Ρεμπέτικη Ιστορία 1»
[12] Ηλεκτρονική πηγή www.rebetiko.gr
[13] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 Συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το συνολικό έργο του Απόστολου Χατζηχρήστου, ταξινομημένο κατά έτος ηχογράφησης[14, 15, 16]. Επίσης αναφέρονται οι ερμηνευτές, καθώς και οι δισκογραφικές εταιρείες.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ	**ΣΥΝΘΕΣΗ / ΣΤΙΧΟΙ**	**ΕΡΜΗΝΕΙΑ**	**ΕΤΟΣ**	**ΕΤΑΙΡΕΙΑ**
Γιατί σκληρή και άπονη	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1938	Parlophone
Έχω βαθιά τον πόνο	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1938	Parlophone
Για σένα	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1939	ODEON
Με πλάνεψαν τα μάτια της	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Χρ. Βλάσιος	1939	ODEON
Ξανθιά Σμυρνιωτοπούλα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1939	ODEON
Το παράπονο του αλήτη	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1939	ODEON
Ψεύτικα δακρύζεις	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1939	Parlophone
Βαγγελιώ δεν είσαι εντάξει	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1940	ODEON
Γκρινιάρικο	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	ODEON

[14] Ένθετο στο CD: «Οι μεγάλοι του Ρεμπέτικου: Απόστολος Χατζηχρήστος 1937-1950»
[15] Διονύσης Δ. Μανιάτης - *«Η εκ περάτων δισκογραφία γραμμοφώνου»*
[16] Περιοδικό Λαϊκό Τραγούδι (Τεύχος 4: Οι συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου)

Κατινούλα	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1940	ODEON
Μαλλάκια απ' τις πλεξούδες σου	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	ODEON
Μη μου γκρινιάζεις κούκλα μου	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Μην είσαι ψεύτρα δίγνωμη	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Νυχτοπούλι	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κωνσταντινίδης	1940	ODEON
Παλιόπαιδο	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Παραπονιάρικο	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Σέρβικος χορός	Απόστολος Χατζηχρήστος	Οργανικό	1940	Parlophone
Αέρα οι φαντάροι μας	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Ο αποχαιρετισμός της Αλβανίας	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Στης Αλβανίας τα βουνά	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης & Ιω. Σταμούλης	1940	Parlophone
Αμαξάς	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Χ. Βασιλειάδης	Απόστολος Χατζηχρήστος	1946	Parlophone

Η μανούλα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1946	ODEON
Μάρω	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1946	Parlophone
Μαυροφόρα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1946	ODEON
Φτώχεια	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1946	Parlophone
Αλέγκρο	Απόστολος Χατζηχρήστος	Λαϊκή Ορχήστρα	1947	ODEON
Ανατολή	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Μανησαλής	1947	Parlophone
Έλα να πάμε τσάρκα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1947	Parlophone
Κόρη μάγισσα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1947	Parlophone
Μάνα γιατί να με γεννήσεις	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Μανησαλής	1947	Parlophone
Μάνα μου τα λουλούδια μου	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1947	ODEON
Νέα Βαγγελίτσα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1947	Parlophone
Ο ξενύχτης	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1947	Parlophone
Άνοιξε μάνα άνοιξε	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Απόστολος Καλδάρας	1948	Parlophone

Ας μην ξημέρωνε ποτέ	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1948	Parlophone
Θα σε περιμένω απόψε	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1948	ODEON
Θα ρθεί μια μέρα να πονάς	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1948	ODEON
Μάγισσα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1948	Parlophone
Νύχτα αξημέρωτη	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1948	Parlophone
Ο αλήτης τραγουδά	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Χατζηχρήστος	1948	Parlophone
Ο καϊξής	Απόστολος Χατζηχρήστος	Σταμάτης Χατζηδάκης & Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1948	ODEON
Πάμε στο Φάληρο	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Απόστολος Καλδάρας & Μάρκος Βαμβακάρης	1948	Parlophone
Ρημαγμένη ζωή	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1948	ODEON
Γλυκοβραδιάζει	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Απ. Χατζηχρήστος & Κική Αγγελοπούλου	1949	ODEON
Η μικρή του καμηλιέρη	Απόστολος Χατζηχρήστος	Μαρίκα Νίνου & Αθανάσιος Ευγενικός	1949	Columbia

Η πεντάμορφη	Απόστολος Χατζηχρήστος	Στέλλα Χασκήλ & Σούλα Καλφοπούλου & Μάρκος Βαμβακάρης	1949	ODEON
Η πόρτα του φτωχού	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: .: Γ. Λελάκης	Σταύρος Τζουανάκος	1949	Columbia
Ντουνιά ανακριτή	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Π. Κασαπάκης	Κική Αγγελοπούλου & Απ. Χατζηχρήστος	1949	ODEON
Πάνε τα τραίνα κι έρχονται	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Σούλα Καλφοπούλου	1949	ODEON
Αν σε χάσω τι θα γίνω	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Τάκης Μπίνης & Στέλλα Χασκήλ & Απ. Χατζηχρήστος	1950	ODEON
Αφού η μοίρα μ' έκανε φτωχή	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Στέλλα Χασκήλ	1950	ODEON
Βαρύς καημός	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Μάνεσης	Τάκης Μπίνης & Στέλλα Χασκήλ & Απ. Χατζηχρήστος	1950	ODEON
Δεν θα χωρίσουμε μην κλαις	Απόστολος Χατζηχρήστος	Τάκης Μπίνης & Ελευθερία Κυριακοπούλου & Χρηστάκης	1950	ODEON
Καρδιά παραπονιάρα	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Τάκης Μπίνης & Στέλλα Χασκήλ	1950	ODEON

Ο πασάς	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Στέλλα Χασκήλ	1950	Parlophone
Ο Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Λελάκης	Στέλλα Χασκήλ & Δ. Ευστρατίου	1950	ODEON
Όταν ξαναγυρίσεις	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Στελλάκης Περπινιάδης	1950	ODEON
Ποια να σαι	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Στελλάκης Περπινιάδης	1950	ODEON
Γκιουλ μπαξέ	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου	1951	Parlophone
Διώξε τον μπαξεβάνη σου	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου & Ιω. Σταμούλης	1951	ODEON
Ο μπερμπάντης	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Α. Καλφαγιάν	1951	Parlophone
Σκάλα τη σκάλα θ' ανεβώ	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου	1951	Parlophone
Ψεύτη ντουνιά	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Ευαγγ. Μαρκοπούλου	1951	Parlophone
Το μαγκαλάκι	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου & Ιω. Σταμούλης	1951	ODEON
Έλα δώσε	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου	1952	ODEON

Η τραγιάσκα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Σούλα Καλφοπούλου	1952	ODEON
Καρδιά ορφανή	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Τάκης Μπίνης	1952	Parlophone
Καροτσιέρη τράβα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Σούλα Καλφοπούλου & Ιωάννης Τατασόπουλος	1952	Parlophone
Το βασανάκι	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Χ. Βασιλειάδης	Ρένα Στάμου & Πρ. Τσαουσάκης & Ν. Καλλέργης	1952	Columbia
Δώστο το μαντίλι	Απόστολος Χατζηχρήστος	Αθανάσιος Ευγενικός & Ευαγγ. Μαρκοπούλου & Απ. Χατζηχρήστος	1953	ODEON
Η Βαρβάρα	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Κ. Γόντικας	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1953	Parlophone
Πάμε στα πέριξ συντροφιά	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1953	Parlophone
Τα χανουμάκια	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Χ. Βασιλειάδης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1953	Parlophone
Της μάνας η καρδιά	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απόστολος Χατζηχρήστος	1953	Parlophone
Ώιντε μπρε	Απόστολος Χατζηχρήστος	Απ. Χατζηχρήστος & Ευαγγ. Μαρκοπούλου	1953	ODEON

Κυβέρνησε τα βήματα μου	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Ι. Κοντοκάνης	Μαίρη Τζάνετ	1954	ODEON
Το αντικλείδι	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Ι. Κοντοκάνης	Μαίρη Τζάνετ	1954	ODEON
Σκληρή γυναίκα	Απόστολος Χατζηχρήστος	Μαίρη Τζάνετ & Απ. Χατζηχρήστος	1955	Parlophone
Χρόνια στο ποτήρι	Απόστολος Χατζηχρήστος	Μαίρη Τζάνετ & Απ. Χατζηχρήστος	1955	Parlophone
Γλέντι, αγάπη	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Στέλιος Μελάς	Ποσειδών Διβάρης & Μ. Σίμου	1956	ODEON
Επόνεσα πολύ	Απόστολος Χατζηχρήστος Στίχοι: Στέλιος Μελάς	Ποσειδών Διβάρης	1956	ODEON
Δυο φορές μ' έχεις γελάσει	Απόστολος Χατζηχρήστος	Καίτη Πετράκη & Πάνος Γαβαλάς	1958	ODEON
Κρατείστε με να σηκωθώ	Απόστολος Χατζηχρήστος	Πάνος Γαβαλάς	1958	ODEON

3.2 Ο Απόστολος Χατζηχρήστος ως τραγουδιστής

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τη συμμετοχή του Απόστολου Χατζηχρήστου ως τραγουδιστή, σε συνθέσεις άλλων[17, 18]. Η ταξινόμηση γίνεται και εδώ κατά έτος ηχογράφησης και επιπλέον αναφέρονται οι ερμηνευτές, καθώς και οι δισκογραφικές εταιρείες.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ	ΣΥΝΘΕΣΗ / ΣΤΙΧΟΙ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Δεν ξέρω τι γυρεύεις	Βαγγ. Γρυπάρης	Κώστας Γρυπάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1937	ODEON
Η ξενιτιά	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Βασίλης Τσιτσάνης	1938	ODEON
Το τρελοκόριτσο	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Βασίλης Τσιτσάνης	1938	ODEON
Ελένη, Ελένη	Σύνθεση: Α. Τριανταφυλλίδης Στίχοι: Μ. Σαλαχώρας	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone
Μήπως δεν σ' αγαπούσα	Γ. Ευαγγέλου	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κάβουρας	1939	ODEON
Ψεύτρα καρδιοκλέφτρα	Γ. Ευαγγέλου	Απ. Χατζηχρήστος & Δ. Χάριτος	1939	Parlophone
Δυο μαύρα μάτια κλέφτικα	Γρηγόρης Ασίκης,	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone
Κόπηκαν οι ελπίδες	Γρηγόρης Ασίκης	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone

[17] Ένθετο στο CD: «Οι μεγάλοι του Ρεμπέτικου: Απόστολος Χατζηχρήστος 1937-1950»
[18] Διονύσης Δ. Μανιάτης - *«Η εκ περάτων δισκογραφία γραμμοφώνου»*

Για τα μάτια σου τα δυο	Σύνθεση: Δ. Λιάκος Στίχοι: Ιω. Διαμαντόπουλος	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone
Την μηχανή παράτα την	Ελ. Μωραΐτου	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Ξενύχτης πάλι έμεινα	Κώστας Σκαρβέλης	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Σε ξέχασα δε σ' αγαπώ	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Πολίτισσα	Μάρκος Βαμβακάρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1939	Parlophone
Σουλτάνα μαυροφόρα	Μάρκος Βαμβακάρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1939	Parlophone
Τα δυο σου χέρια πήρανε	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone
Φοράς φουστάνι βυσσινί	Σύνθεση: Μάρκος Βαμβακάρης Στίχοι: Γ. Φωτίδας	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1939	Parlophone
Βαγγελίτσα	Γιαν. Παπαϊωάννου	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Ο Αντώνης ο βαρκάρης	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Τα βράδια στο Βοτανικό	Σπύρος Περιστέρης	Στρ. Παγιουμτζής & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Ποπίτσα μου σκληρόκαρδη	Σύνθεση: Φρ. Ζουριδάκης Στίχοι: Γιώργος Δερέμπεης	Απ. Χατζηχρήστος	1939	Parlophone

Είσαι αφράτη σαν φρατζόλα	Α. Ρόκος	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Είσαι αριστοκράτισσα κι ωραία	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Εδώ πληρώνονται όλα	Γ. Ευαγγέλου	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1940	ODEON
Το πορτοφόλι	Γ. Πετροπουλέας	Μάρκας Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Η αυγουλού η Μαριγώ	Σύνθεση: Γιαν. Παπαϊωάννου Στίχοι: Κώστας Μακρής	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	ODEON
Φούρνος να μη καπνίσει	Γιαν. Παπαϊωάννου	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Φύγε δεν σε θέλω πια	Γιαν. Παπαϊωάννου	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Ο παγωτατζής	Γιώργος Καμβύσης	Γιαν. Παπαϊωάννου & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Μαρόκο	Σύνθεση: Ιω. Διαμαντόπουλος Στίχοι: Γ. Πετροπουλέας	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Χασαπάκια	Κ. Κάνουλας	Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Χριστίνα	Κώστας Μακρής	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Θα σε κλέψω θα σε πάρω	Κώστας Σκαρβέλης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1940	ODEON
Κανείς δεν βρέθηκε γιατρός	Κώστας Σκαρβέλης	Απ. Χατζηχρήστος & Γ. Κάβουρας	1940	ODEON

Απόψε είδα όνειρο	Κώστας Σκαρβέλης	Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Γεια σας φανταράκια μας	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Κούλα Φραγκοσυριανή	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Μουσολίνι άλλαξε γνώμη	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Για σένα όλα τα 'χω αρνηθεί	Ν. Στάθμας	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	ODEON
Σιγανοπαπαδίτσα	Ν. Στάθμας	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Καλά το σκέφθηκες	Νίκος Γούναρης	Νίκος Κουρνάζος & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Τα μπρούτζινα καρφιά	Σύνθεση: Νίκος Κουρνάζος Στίχοι: Γιώργος Καμβύσης	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	ODEON
Αν φύγουμε στον πόλεμο	Σύνθεση: Σπ. Ολλανδέζος Στίχοι: Κ. Κοφινιώτης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Απόψε θα περάσω	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	ODEON
Ένα λαχείο ζήταγα	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Θα σπάσει το μπουζούκι μου	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON

Μαριγούλα μανταλένα	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Μη μου θυμώνεις άνθρωπε	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης & Νίκος Κουρνάζος	1940	ODEON
Την Αλβανία ξέγραψε	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Το όνειρο του Μπενίτο	Σπύρος Περιστέρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	ODEON
Εσούρωσα κι απόψε	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1940	Parlophone
Η Γιαννούλα απ' τα Λιόσια	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1940	Parlophone
Φίνα τα΄χεις καταφέρει	Σύνθεση: Ταμπάκης Στίχοι: Νίκος Γούναρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1940	Parlophone
Δροσούλα	Βασίλης Τσιτσάνης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου	1946	Parlophone
Άδειασέ μου τη γωνιά	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1946	Parlophone
Ξελογιασμένη	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1946	Parlophone
Με πολεμάς μπαμπέσικα	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης	1946	ODEON

Το ακρογιάλι	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης	1946	Parlophone
Μαρίτσα	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης & Μάρκος Βαμβακάρης	1947	ODEON
Της μπαμπέσας το γλυκό φιλί	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Βασίλης Τσιτσάνης	1947	ODEON
Τρεις θα 'ναι οι ώρες σου	Βασίλης Τσιτσάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Μάρκος Βαμβακάρης & Βασίλης Τσιτσάνης	1947	Parlophone
Είμαι απόψε στα μεράκια	Κώστας Καπλάνης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης & Μάρκος Βαμβακάρης	1947	ODEON
Ματσάκια πεντοχίλιαρα	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1947	ODEON
Τα δυο σου μάτια τα γλυκά	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1947	ODEON
Μινόρε της αυγής (Ξύπνα μικρό μου κι άκουσε)	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος & Ιω. Σταμούλης & Μάρκος Βαμβακάρης	1947	ODEON
Ο ζόρικος	Σπύρος Περιστέρης	Απ. Χατζηχρήστος	1947	ODEON
Θέλω να ξέρω κούκλα μου	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1948	ODEON
Μη με πληγώνεις και πονώ	Μάρκος Βαμβακάρης	Μάρκος Βαμβακάρης & Απ. Χατζηχρήστος	1948	ODEON
Αμαξά προσοχή	Ελ. Μωραΐτου	Τάκης Μπίνης & Απ. Χατζηχρήστος	1950	Parlophone

Καλά μου τα 'πανε Μαριώ	Σύνθεση: Αντώνης Διαμαντίδης Στίχοι: Β. Ταμβάκης	Αντ. Νταλγκάς & Απ. Χατζηχρήστος	1939	ODEON
Στον ύπνο σου την έβλεπες	Γιαν. Παπαϊωάννου	Απ. Χατζηχρήστος & Γιαν. Παπαϊωάννου		Parlophone

3.3 Χαρακτηριστικά της μουσικής και του τρόπου παιξίματος του Απόστολου Χατζηχρήστου

Ο Απόστολος Χατζηχρήστος, λόγω των δυσκολιών που πέρασε στο μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, συμπεριέλαβε στο μουσικό του έργο βιώματα και ακούσματα επηρεασμένα από τις εμπειρίες αυτές. Οι μικρασιάτικες καταβολές, η κλασσική μουσική παιδεία που είχε, τα βάσανα του πολέμου, η αιχμαλωσία, ο πόνος του ξεριζωμού, της προσφυγιάς και τέλος ο συνεχής αγώνας για την επιβίωση επηρεάζουν καταλυτικά το ύφος των τραγουδιών του. Η μουσική του, εξαιτίας της έντονης επιρροής της από τους «Μικρασιάτικους ήχους», δημιουργεί έναν ήχο διαφορετικό από αυτό άλλων δημιουργών του ρεμπέτικου και οι γλυκές μελωδίες του, αποτελούν έναν συνδυασμό της Σμυρναίικης και της Πειραιώτικης μουσικής σχολής

Κύριο χαρακτηριστικό των τραγουδιών του, όσον αφορά στο στίχο, είναι ο καημός, τα βάσανα των προσφύγων, των κυνηγημένων, της αιχμαλωσίας, το παράπονο για τις δυσκολίες της ζωής. Εξάλλου όλη του η ζωή ήταν ένα μαρτύριο και θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο αυτοβιογραφικός στίχος του «φίλε παραπονιάρη» περικλείει σχεδόν όλη του τη ζωή[19]. Παρόλα αυτά, ο Χατζηχρήστος δεν έγραψε μόνο «παραπονιάρικα» τραγούδια. Στο συνθετικό του έργο μπορούμε να βρούμε και τραγούδια που υμνούν τις χαρές της ζωής και τις απλές όμορφες στιγμές της καθημερινότητας. Όσον αφορά στη σύνθεση, βλέπουμε ότι υπάρχει ένα ξεχωριστό ύφος, με μελωδίες πολύ αναγνωρίσιμες και ιδιαίτερες. Κύριο χαρακτηριστικό της μουσικής είναι το κατεξοχήν «κανταδόρικο» ύφος των τραγουδιών και μάλιστα παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των συνθέσεων έχει ύφος καντάδας και ερμηνεύεται από δυο ή περισσότερους ερμηνευτές. Τα περισσότερα κανταδόρικα τραγούδια είναι

[19] Ρεμπέτικη Ανθολογία, Τόμος Δ', Τάσος Σχορέλης

ζεϊμπέκικα και όχι χασάπικα (τετράσημα) όπως οι καντάδες[20]. Αυτό ακριβώς είναι το καινοτόμο χαρακτηριστικό της μουσικής του. Ότι δηλαδή έγραψε ρεμπέτικα τραγούδια σε ρυθμό βάλς, έναν αποκλειστικά «ευρωπαϊκό» ρυθμό.

Τον συνδυασμό μελωδίας και στίχου συμπληρώνει η μελωδική, δυνατή και τενόρικη φωνή του. Μια φωνή γεμάτη αύρες, συναίσθημα και έκφραση, ορθή τεχνική, αλλά και φυσικές δυνατότητες. Εξάλλου δεν ήταν τυχαίο που πολλοί δημιουργοί τον εμπιστεύθηκαν για να ερμηνεύσει δικά του τραγούδια. Μαζί όμως με τη γνήσια ρεμπέτικη φωνή του Μάρκου Βαμβακάρη, δημιούργησαν ένα μοναδικό και αξεπέραστο φωνητικό δίδυμο που ερμήνευσε τις πιο γνωστές ρεμπέτικες μελωδίες.

Τελειώνοντας την ενότητα που αφορά στα χαρακτηριστικά της μουσικής του Χατζηχρήστου, αξίζει να αναφερθούμε σε άλλη μια καινοτομία που εισήγαγε στην εκτέλεση των ρεμπέτικων τραγουδιών, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο έπαιζε μπουζούκι. Η καινοτομία αφορά στην εκτεταμένη χρήση του ακορντεόν, το οποίο στη συνέχεια καθιερώθηκε ως βασικό όργανο της ρεμπέτικης ορχήστρας. Το πρώτο τραγούδι στο οποίο χρησιμοποιεί ακορντεόν είναι ο Αμαξάς που ηχογραφήθηκε το 1946. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα η χρήση του ακορντεόν είναι συχνή στα περισσότερα τραγούδια.

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή, ο Χατζηχρήστος από πολύ μικρή ηλικία ασχολήθηκε με πολλά όργανα, όπως πιάνο, κιθάρα, ακορντεόν. Το 1929 όμως ξεκίνησε να μαθαίνει μπουζούκι, οπότε η τόσο πρώιμη ενασχόλησή του με τη μουσική, αλλά και το φυσικό του ταλέντο τον βοήθησαν ώστε πολύ σύντομα να γίνει δεξιοτέχνης. Ο τρόπος που χειρίζεται το όργανο είναι άνετος, αεράτος, χαρούμενος και καθαρός. Παραμένει πιστός στη μελωδία και δεν την επιβαρύνει με άσκοπες δεξιοτεχνίες.

[20] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1. Μουσική καταγραφή και ανάλυση 9 τραγουδιών του Απόστολου Χατζηχρήστου

Στο παρόν κεφάλαιο αποτυπώνονται και αναλύονται οι εξής 9 συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου:

1. Γιατί σκληρή και άπονη
2. Καροτσέρη τράβα
3. Έχω βαθιά τον πόνο
4. Αν σε χάσω τι θα γίνω
5. Βαγγελιώ δεν είσαι εντάξει
6. Ας μην ξημέρωνε ποτέ
7. Σέρβικος χορός
8. Καρδιά ορφανή
9. Ο καϊξής

Γιατί σκληρή και άπονη

Απόστολος Χατζηχρήστος
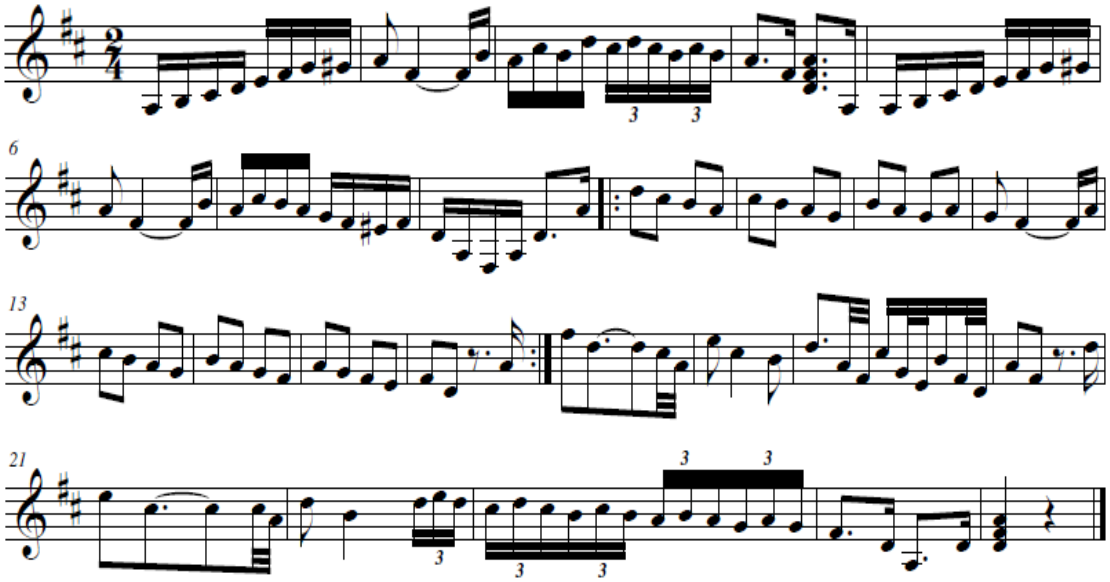
Πολύς καιρός επέρασε
πο ’χεις να μου μιλήσεις
γλυκιά μου Κοκκινιώτισσα
να με παρηγορήσεις

Γιατί σκληρή και άπονη
θέλεις να με παιδεύεις
αναίσθητη μου δείχνεσαι
κι όλο με κοροϊδεύεις

Έλα λοιπόν λυπήσου με
και πάψε αυτό το νάζι
μικρή μου Κοκκινιώτισσα
θα σβήσω απ’ το μαράζι

Η κλίμακα του τραγουδιού είναι η Ρε (ράστ), δηλαδή μια κλίμακα ματζόρε χωρίς καμία αλλοίωση (Ρε, Μι, Φα#, Σολ, Λα, Σι, Ντο#, Ρε) και ο ρυθμός χασάπικος. Στην ορχήστρα ακούγονται δυο μπουζούκια και ένα μπασοκίθαρο. Είναι το πρώτο τραγούδι που ηχογράφησε ο Απόστολος Χατζηχρήστος, το έτος 1938 στο οποίο τραγουδά ο ίδιος μαζί με τον Γ. Κωνσταντινίδη.

Σύμφωνα με την παραπάνω παρτιτούρα ,φαίνεται στα οχτώ πρώτα μέτρα η εισαγωγή όπου παίζουν την μελωδία τα μπουζούκια. Η μελωδία ξεκινάει με τη νότα Α (δεσπόζουσα) κάτω από το πεντάγραμμο, με μια ανιούσα βηματική κίνηση δεκάτων έκτων προς το Λα του δεύτερου διαστήματος του πενταγράμμου. Τελειώνει τη φράση του με ένα τέταρτο στη τρίτη προς τα κάτω στο ασθενές μέρος του μέτρου. Αυτό δίνει τη διάθεση της συγκοπής. Μπαίνει με άρση στην επόμενη φράση, από τη δεσπόζουσα στο δεύτερο διάστημα του πενταγράμμου κάνοντας ποικιλματικές κινήσεις από την τρίτη (μέση) προς τα πάνω με δέκατα έκτα και τρίηχα δεκάτων έκτων. Καταλήγει στο Ρε και επιστρέφει προς τα κάτω τελειώνοντας την πρώτη φράση στο τέταρτο μέτρο της εισαγωγής με δυο αξίες των ογδόων παρεστιγμένες, δίνοντας την τονική συγχορδία. Στο πέμπτο μέτρο κάνει ξανά την ανιούσα κίνηση από τη δεσπόζουσα κάτω από το πεντάγραμμο όμως στη συνέχεια , στα μέτρα εφτά και οχτώ παραλλάζει την μελωδία κρατώντας σταθερά μια κατιούσα κίνηση προς την τονική . Στο πρώτο και στο πέμπτο μέτρο φαίνεται ένας ξένος φθόγγος, το Σολ# όπου δικαιολογείται ως διαβατικός φθόγγος, που προετοιμάζει την ανιούσα κίνηση της μελωδίας προς το Λα. Επίσης στο μέτρο εφτά ακούγεται ένα Μι#, στην προκειμένη περίπτωση ποίκιλμα, δανεισμένος από το δρόμο Χουζάμ. Αυτό συμβαίνει γιατί στο δρόμο χουζάμ η μέση θεωρείται τονική .

Ένα χαρακτηριστικό που διακρίνεται στο ρυθμό είναι μια αίσθηση ελλιπούς μέτρου όπως φαίνεται στα μέτρα οχτώ και εννιά. Εκεί ξεκινά και ο στίχος, δηλαδή ξεκινά από το τελευταίο δέκατο έκτο του προηγούμενου μέτρου. Το ίδιο συμβαίνει και στο οργανικό μέρος, όπως φαίνεται στα μέτρα δεκαέξι και δεκαεφτά ενώ η εισαγωγή μπαίνει στη θέση.

Ο στίχος ο οποίος είναι δεκαπεντασύλλαβος ξεκινά με τη νότα Λα και στη συνέχεια από το Ρε ($4^{η}$ πάνω) με αξίες ογδόων, κάνει μελωδική αλυσίδα με βηματικές κινήσεις προς τα κάτω μέχρι τη Φα#. Αυτό συμβαίνει στην Ι βαθμίδα. Στο μέτρο δώδεκα που σταματά η μελωδική αλυσίδα, η κιθάρα βάζει V (Λα ματζόρε). Μετά φαίνεται ξανά η αλυσίδα, όμως ξεκινώντας από το Ντο# και η αρμονία που κρατά η κιθάρα είναι η V

βαθμίδα. Στο μέτρο δεκαέξι γίνεται η πτώση στην Ι βαθμίδα. Ο στίχος επαναλαμβάνεται ξεκινώντας τη δεύτερη φορά από το δεύτερο δεκαπεντασύλλαβο.

Στο μέτρο δεκαεφτά έχουμε ορχηστρικό μέρος από το μπουζούκι που στην ουσία είναι μια παραλλαγή της μελωδίας από τους στίχους με τρίηχα και συγκοπές. Το ορχηστρικό μέρος δεν επαναλαμβάνεται.

Οι βαθμίδες που ακούγονται στην αρμονία είναι η Ι, η IV και η V. Κατά κύριο λόγο η Ι και η V. Τα δυο μπουζούκια στην εισαγωγή έχουν ένα ρόλο συνοδευτικό, δηλαδή δεν παίζουν απαραίτητα την ίδια μελωδία με τα ανάλογα αρμονικά διαστήματα, αλλά το ένα μπουζούκι παίζει τη βασική μελωδία και το άλλο κρατά «πλάτες» στα ψηλά, με σταθερά ρυθμικά σχήματα και καμιά φορά προετοιμάζει τη μελωδία με άλλες μελωδικές γραμμές. Διαστήματα τρίτης παίζουν μόνο στο ορχηστρικό μέρος, στα μέτρα δεκαέξι ως εικοσιπέντε και κάτω από την φωνή. Στις φωνές ακούγεται συνέχεια η διφωνία της τρίτης.

Το τραγούδι μιλά για έναν σφοδρό έρωτα ενός άνδρα με μια κοπέλα από την Κοκκινιά. Ο άνδρας νοσταλγεί τη σχέση τους, αλλά η κοπέλα τον παιδεύει και τον κοροϊδεύει, ως που στο τέλος της ζητά να τον λυπηθεί.

Καροτσιέρη τράβα

Απόστολος Χατζηχρήστος
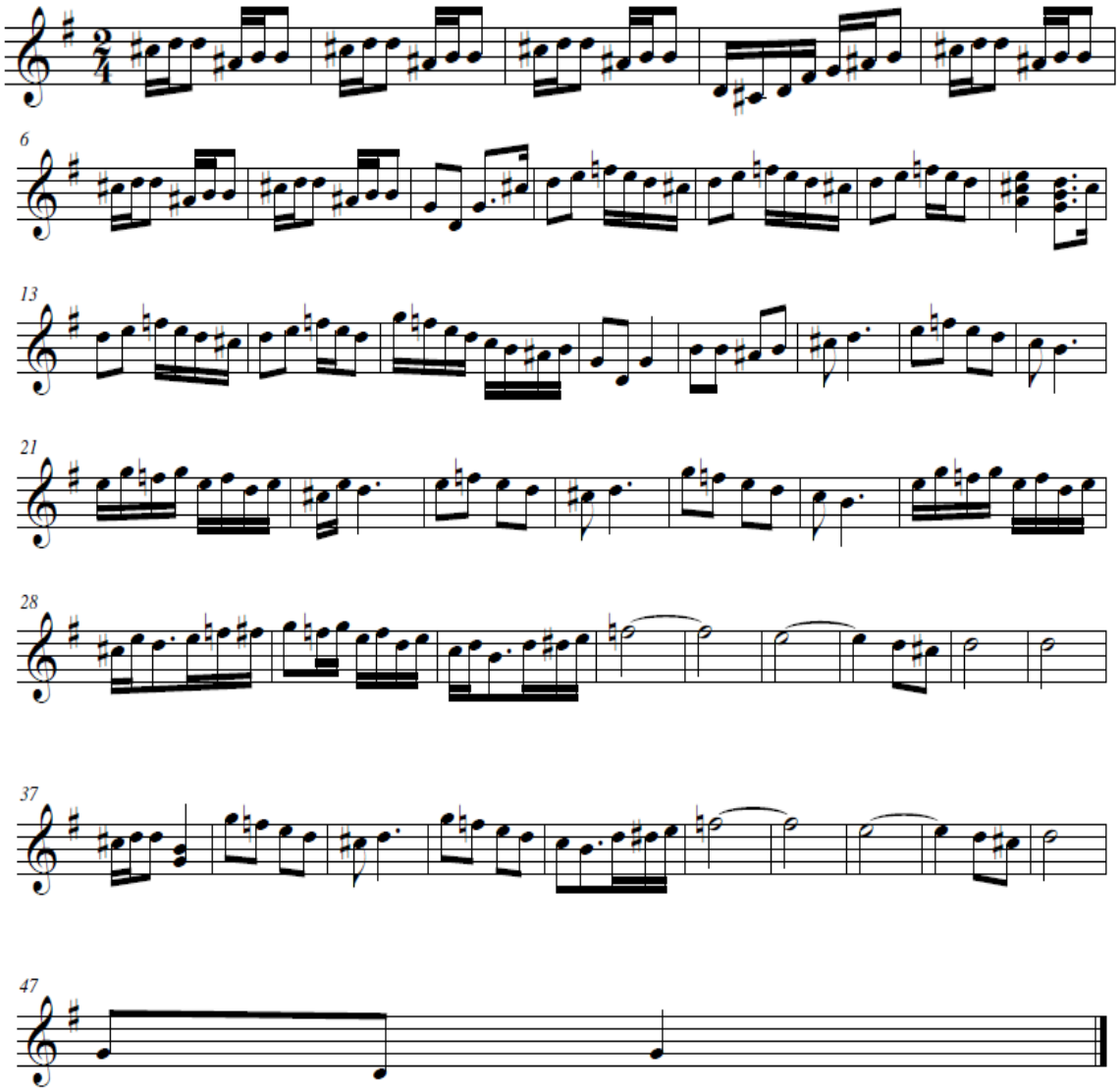
Τράβα τράβα τράβα καροτσιέρη τράβα
{και στο Καλαμάκι κόψε για ουζάκι
Ε ρε ντουνιά (δις)}

Τράβα τράβα τράβα στη Γλυφάδα τράβα
{για καλό κρασάκι και για μπαρμπουνάκι
Ε ρε ντουνιά (δις)}

Γύρνα πίσω τράβα στην Αθήνα τράβα
{και άκου μπουζουκάκι απ' το Σμυρνιωτάκι
Ε ρε ντουνιά (δις)}

Το τραγούδι είναι σε ρυθμό 2/4 και σε κλίμακα Σολ ματζόρε (Σολ, Λα, Σι, Ντο, Ρε, Μι, Φα#, Σολ). Τα όργανα που ακούγονται είναι κιθάρα, δυο μπουζούκια, ακορντεόν και ξυλάκια για τον ρυθμό. Ηχογραφήθηκε το 1952 και τραγουδά ο Απόστολος Χατζηχρήστος, μαζί με τη Σούλα Καλφοπούλου και τον Γιάννη Τατασόπουλο.

Η μελωδία ξεκινά με έναν ξένο φθόγγο, το Ντο#, ο οποίος ανεβαίνει στο Ρε. Το δικαιολογώ σαν διαβατικό φθόγγο, όπως και το Λα# στη συνέχεια, το οποίο πηγαίνει στο Σι. Κρατάνε το ρυθμικό σχήμα δυο δέκατα έκτα και ένα δέκατο έκτο για κάθε αξία τετάρτου το οποίο είναι και το βασικό μοτίβο της εισαγωγής. Αυτό συμβαίνει για τρία μέτρα. Στο τέταρτο μέτρο κάνει μια ανιούσα κίνηση από την πέμπτη κάτω του πενταγράμμου με ένα ποίκιλμα προς τα κάτω (Ντο#) και σταματά στην τρίτη. Στο πέμπτο και όγδοο μέτρο επαναλαμβάνει το αρχικό μοτίβο και κλείνει τη φράση με τα μπουζούκια, με ένα άρπισμα στην πρώτη. Στη συνέχεια το ακορντεόν μπαίνει στην άρση της δεύτερης φράσης, με τον ξένο φθόγγο το Ντο#, ο οποίος φαίνεται να προετοιμάζει τη Ρε η οποία ακούγεται ως βασική νότα της μελωδικής γραμμής. Επίσης στο μέτρο εννιά φαίνεται ακόμα ένας ξένος φθόγγος, το Φα♮, ο οποίος δικαιολογείται σαν μεθεβδόμη της πρώτης βαθμίδας, όπου αυτό είναι χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης κλίμακας (χουζάμ) στην κατιούσα. Αυτό φαίνεται γιατί τη μεθεβδόμη την τονίζει σε ισχυρό μέτρο, παρότι είναι αξίας δέκατων έκτων.

Στο μέτρο δώδεκα ακούγεται μια πρώτη ελαττωμένη και στο μέτρο δεκατρία επαναλαμβάνει το ακορντεόν την ίδια ποικιλματική κίνηση γύρω από το Ρε, με τονισμένη τη μεθεβδόμη κλείνοντας με μια κατιούσα κλίμακα που καταλήγει στην τρίτη κατά βάση.

Στα μέτρα δεκαεφτά και δεκαοχτώ ξεκινάνε οι στίχοι, δεκατρισύλλαβος, των οποίων η μελωδική γραμμή είναι μια ανιούσα κίνηση από την τρίτη στην πέμπτη. Οι αλλοιώσεις παραμένουν σταθερές, το Λα# και το Ντο#. Στη συνέχεια, στα μέτρα δεκαεννιά και είκοσι ακούγεται η μεθεβδόμη, η οποία κατεβαίνει στην τρίτη. Στο μέτρο εικοσιένα είναι η απάντηση από την ορχήστρα, η οποία είναι μια παραλλαγή από τη μελωδία του στίχου με βασικές νότες τη μεθεβδόμη και την πέμπτη. Στο μέτρο εικοσιτρία ξεκινά με τη μεθεβδόμη και καταλήγει στην τρίτη, σε αντίθεση με την προηγούμενη φράση που έχει πρώτα ανοδική πορεία. Στα μέτρα είκοσι εφτά ως τριάντα είναι η ανταπόκριση και φαίνεται να θέλει να τονίσει με ποικίλματα τη μεθεβδόμη και την πέμπτη. Στο μέτρο τριανταένα τονίζει καθαρά τη μεθεβδόμη, με έναν αναστεναγμό στο στίχο (ε ρε ντουνιά), κατεβαίνοντας στο μέτρο τριάντα έξι στην πέμπτη. Μετά ακούγεται μια ανταπόκριση. Στο μέτρο τριάντα οχτώ, ο στίχος κινείται και πάλι στην πέμπτη και στην τρίτη. Στο μέτρο σαρανταδύο τονίζει και πάλι με τον χαρακτηριστικό αναστεναγμό τη μεθεβδόμη, η οποία λύνεται και καταλήγει στην πέμπτη. Γενικότερα παρατηρείται μια κίνηση μεταξύ της τρίτης και της εβδόμης μικρής

Η ενορχήστρωση του κομματιού ξεκινά με ξυλάκια, τα οποία δίνουν την αίσθηση του καλπασμού του αλόγου που σέρνει τον καροτσέρη. Φυσικά ακούγονται μόνο στην εισαγωγή και στις ανταποκρίσεις. Ακούγονται δυο μπουζούκια, ένα ακορντεόν και ένα μπασοκίθαρο. Τα μπουζούκια όταν παίζει το ακορντεόν, από κάτω ακούγονται με ρούλα, ενώ το ακορντεόν δεν παίζει στα μέρη τους. Επίσης τα μπουζούκια ακούγονται να παίζουν στο κουπλέ, κάτω από τη φωνή.

Το τραγούδι απευθύνεται στον καροτσέρη, από τον οποίον ζητούν να τους οδηγήσει σε διάφορα μέρη της Αθήνας, προκειμένου να γλεντήσουν μια όμορφη ημέρα. Θέλουν να επισκεφθούν το Καλαμάκι, τη Γλυφάδα και το κέντρο της Αθήνας για να φάνε, να πιούνε και να ακούσουν μουσική.

Έχω βαθιά τον πόνο

Απόστολος Χατζηχρήστος
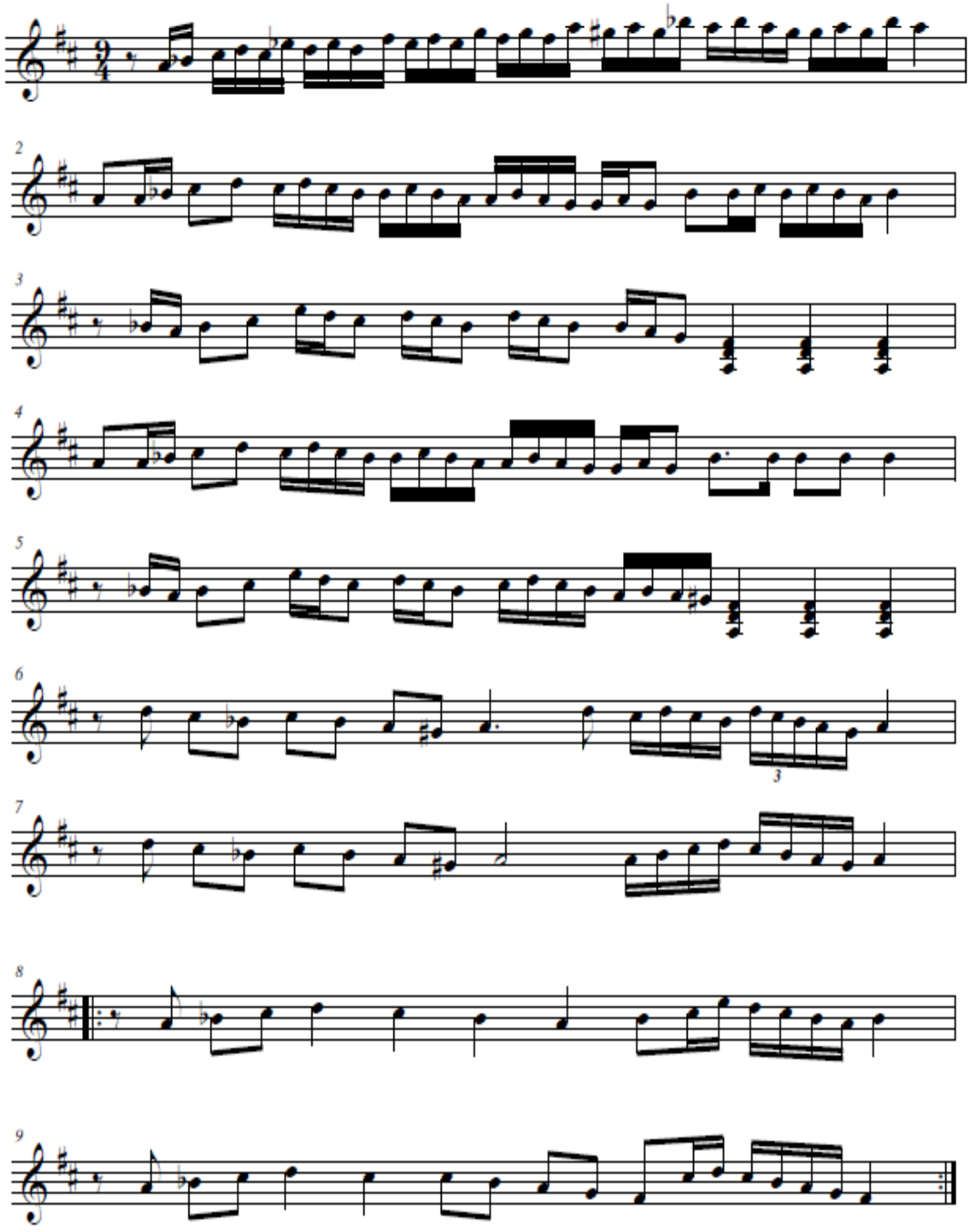
Εγώ κι αν πίνω και μεθώ
έχω βαθειά τον πόνο
{για σένανε μικρούλα μου
για σένανε και μόνο (δις)}

Όπου σταθώ κι όπου βρεθώ
για σε παραμιλάω
{σκληρή που μ' απαρνήθηκες
εγώ σου το φιλάω (δις)}

Τώρα το αποφάσισα
πως θα σε λησμονήσω
{και μες τη ζάλη του κρασιού
τον πόνο μου θα σβήσω (δις)}

Το τραγούδι είναι γρήγορο ζεϊμπέκικο στην κλίμακα Ρε ματζόρε. Συγκεκριμένα χιτζασκιάρ (Ρε, Μιb, Φα#, Σολ, Λα, Σιb, Ντο#, Ρε). Στη συνέχεια στο μέτρο εννιά, όπως φαίνεται και στην παρτιτούρα, στη δεύτερη φωνή ακούγεται να αναιρείται η επιτονική. Μπορούμε επομένως να πούμε ότι είμαστε σε μια ματζόρε κλίμακα με IV μινόρε, όμως το χρώμα που αντιπροσωπεύει είναι το χιτζασκιάρ. Τα όργανα που ακούγονται είναι δυο μπουζούκια, κιθάρα και μπαγλαμάς. Ήταν το δεύτερο τραγούδι που ηχογράφησε ο Χατζηχρήστος το 1938 και τραγουδάει ο ίδιος μαζί με τον Γ. Κωνσταντινίδη..

Στα πρώτα πέντε μέτρα φαίνεται η εισαγωγή. Μπαίνει με την πέμπτη στην άρση του μέτρου και ακολουθεί μια πορεία ανοδική, με ποικίλματα και αξίες δέκατων έκτων, η οποία τελειώνει στο Λα πάνω από το πεντάγραμμο με αξία τετάρτου. Φαίνεται να τονίζει στο τέλος του πρώτου μέτρου την εβδόμη, κάνοντας ποικίλματα γύρο από αυτή. Επίσης φαίνεται και ένας ξένος φθόγγος, το Σολ#, ο οποίος προσελκύει τη νότα Λα. Στο μέτρο δυο ξεκινάει με θέση από την πέμπτη, χρησιμοποιώντας αξίες ογδόων που ανεβαίνουν προς την τονική και στη συνέχεια, με ποικιλματικές κινήσεις δεκάτων έκτων κάνει κατιούσα κίνηση, που επανέρχεται στο Λα όμως στο τέλος του μέτρου με τέταρτο τονίζει την έκτη. Συγκεκριμένα θέλει να

αναδείξει την τέταρτη βαθμίδα. Στο τρίτο μέτρο ξεκινάει με άρση από τη Σι ύφεση, με μια εκφυγή στο Λα και συνεχίζει την ανοδική του πορεία με δυο όγδοα θέλοντας να πάει στο Μι. Εδώ κάνει μια μελωδική αλυσίδα με το μοτίβο δυο δέκατα έκτα-ένα όγδοο, που κρατάει ένα ολόκληρο. Τελειώνει το μέτρο τονίζοντας τα τρία ισχυρά τέταρτα με τη συγχορδία Ρε.

Στο μέτρο τέσσερα ξεκινάει με θέση και κάνει την ίδια κίνηση όπως και στο δεύτερο, με τη διαφορά ότι στο τέλος κρατά σταθερά την έκτη χωρίς ξένους φθόγγους και ποικιλματικές κινήσεις, δίνοντας καθαρά ένα ρυθμικό σχήμα. Στο μέτρο πέντε συμβαίνει κάτι παραπλήσιο με το μέτρο τρία, με τη διαφορά ότι η αλυσίδα σπάει στο ήμισυ και ολοκληρώνει το μέτρο με μια ποικιλματική κίνηση προς τα κάτω, ξεκινώντας από το Ντο και καταλήγοντας στο Σολ# για να τελειώσει το μέτρο με την τονική συγχορδία. Στο μέτρο έξι μπαίνει ο στίχος με άρση από τη νότα Ρε, της δεύτερης οκτάβας. Με αξίες ογδόων κάνει μια κατιούσα κίνηση προς το Λα. Στα τελευταία τρία τέταρτα του μέτρου φαίνεται η ανταπόκριση, η οποία είναι μια παραλλαγή με πεντάηχα και δέκατα έκτα. Στο μέτρο εφτά συμβαίνει το ίδιο πράγμα στο στίχο, ενώ στην ανταπόκριση φαίνεται κλιμακωτά η κίνηση από το Λα στο Ρε και από το Ρε στο Λα. Στο όγδοο μέτρο, όπου εξακολουθεί η άρση να είναι κύριο χαρακτηριστικό, ξεκινά από την πέμπτη κάνοντας μια ανιούσα κίνηση, με αξίες ογδόων προς το Ρε της δεύτερης οκτάβας και επανέρχεται στο Λα με αξίες τετάρτων. Στα τελευταία τρία τέταρτα του μέτρου είναι η ανταπόκριση, η οποία έχει ανιούσα φορά και βάση το Σι ύφεση. Τέλος στο μέτρο εννιά, ξεκινά από το Λα και κατευθύνεται προς το Ρε της δεύτερης οκτάβας, όπως και στο μέτρο οκτώ, με τη διαφορά όμως ότι στην κατιούσα κίνηση καταλήγει στο Φα# και έτσι ολοκληρώνεται η φράση με την ανταπόκριση που έχει κατιούσα φορά προς την τονική.

Όσον αφορά στην ενορχήστρωση, τα δυο μπουζούκια έχουν ένα παιχνιδιάρικο παίξιμο, με την έννοια ότι δεν παίζουν απόλυτα συγκεκριμένα μοτίβα. Αντιθέτως, ακούγεται η βασική μελωδία από το ένα και το άλλο δίνει το βασικό ρυθμό με ανοιχτές χορδές. Ο μπαγλαμάς κάποιες φορές, εκτός από ρυθμό και αρμονία, παίζει τη μελωδία μαζί με το μπουζούκι. Επίσης το μπουζούκι ακούγεται και κάτω από τον στίχο.

Το τραγούδι φαίνεται να μιλά για έναν χωρισμένο άνδρα, ο οποίος πίνει και μεθά για να λησμονήσει τη γυναίκα που αγάπησε. Όπου σταθεί κι όπου βρεθεί παραμιλά ότι τον απαρνήθηκε και πως της το έχει φυλαγμένο. Φυσικά αυτό που κάνει είναι να σβήνει τον πόνο του μέσα στη ζάλη του κρασιού

Αν σε χάσω τι θα γίνω

Απόστολος Χατζηχρήστος
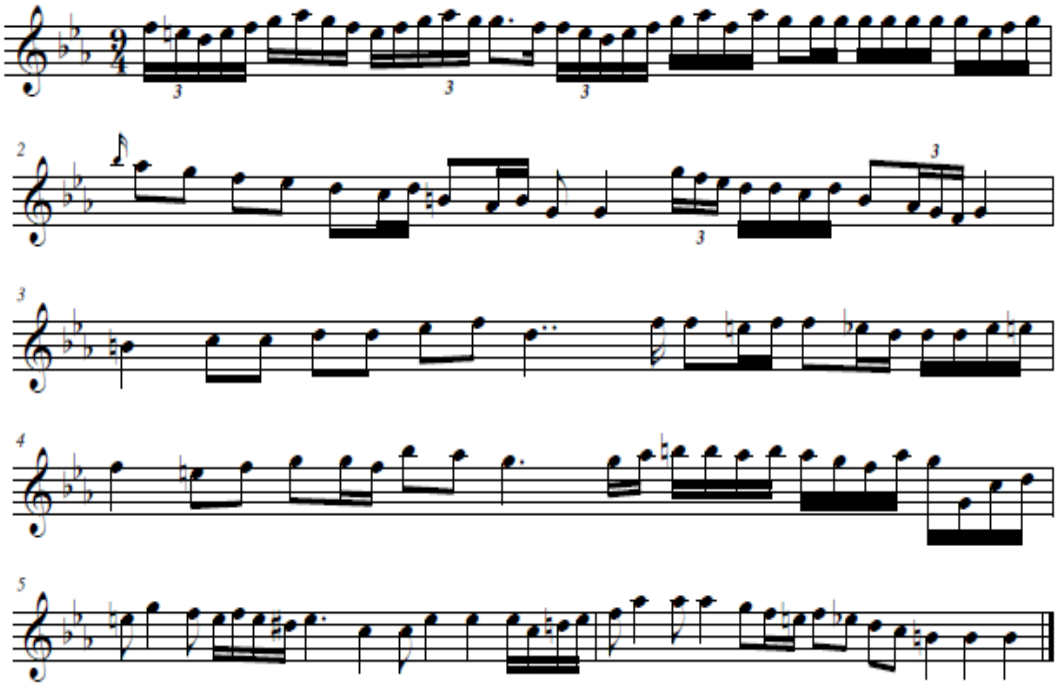
Στα μάτια όταν σε κοιτώ
να ξέρεις πως καρδιοχτυπώ
{Με το φόβο πάντα σβήνω
αν σε χάσω τι θα γίνω (δις)}

Όταν σε έχω αγκαλιά
και σε γεμίζω με φιλιά
{Με το φόβο πάντα σβήνω
αν σε χάσω τι θα γίνω (δις)}

Χατίρι κι αν δεν μου χαλάς
κι αν δείχνεις ότι μ' αγαπάς
{Με το φόβο πάντα σβήνω
αν σε χάσω τι θα γίνω (δις)}

Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι ζεϊμπέκικος αργός, ο δρόμος που χρησιμοποιεί είναι ο χιτζάζ (Σολ, Λαb, Σι♮, Ντο, Ρε, Μιb, Φα, Σολ) και οι βαθμίδες της αρμονίας είναι η IV – I – VII – II – I. Εδώ για ακόμα μια φορά συναντάμε την εξαίρεση του κανόνα στην οποία η IV γίνεται ματζόρε. Τα όργανα που ακούγονται είναι κιθάρα και δυο μπουζούκια. Το τραγούδι ηχογραφήθηκε το 1950 και τραγουδά ο Απόστολος Χατζηχρήστος, μαζί με τον Τάκη Μπίνη και τη Στέλλα Χασκήλ.

Ξεκινά με ένα πεντάηχο από την έβδομη, κάνοντας καμπυλωτή κίνηση πρώτα προς τα κάτω και μετά προς τα πάνω, γύρω από το Σολ. Στα τελευταία τρία τέταρτα τονίζει την τονική με αξίες δεκάτων έκτων και προετοιμάζει το επόμενο μέτρο, με μια μικρή ανοδική πορεία από το Μι για να μπει στο μέτρο δυο με μια προήγηση η οποία θα καταλήξει στη δεύτερη, πάνω από το πεντάγραμμο. Με αξίες ογδόων κάνει μια κατιούσα κίνηση με κάποια ποικίλματα δέκατων έκτων, προς το Σολ της δεύτερης οκτάβας. Ολοκληρώνει το δεύτερο μέτρο με μια κατιούσα κλίματα της Σολ χιτζάζ, με κάποια ποικίλματα στην πέμπτη και στην πρώτη. Στα πρώτα δυο μέτρα φάνηκε η εισαγωγή. Ο στίχος ξεκινά από την τρίτη βαθμίδα με αξία ενός τετάρτου. Συνεχίζει την πορεία του ανοδικά με αξίες ογδόων μέχρι το Φα και καταλήγει στην πέμπτη, με αξία τέταρτου διπλού παρεστιγμένου για να ολοκληρώσει τον στίχο. Στα τρία τελευταία τέταρτα φαίνεται η ανταπόκριση, η οποία τονίζει την εβδόμη και την πέμπτη, η οποία έχει και μια αίσθηση συγκοπής. Στο τέταρτο μέτρο ξεκινάει με αξία ενός τέταρτου από την εβδόμη, η οποία θέλει να καταλήξει στην τονική. Η ανταπόκριση ακούγεται κλασικά στα τελευταία τρία μέτρα του μέτρου, όμως αυτή τη φορά προετοιμάζει τη μετατροπία που γίνεται στο πέμπτο μέτρο. Εδώ, ο στίχος ξεκινάει με τέταρτο από το Σολ πάνω από το πεντάγραμμο και κατευθύνεται προς τα κάτω στη νότα Μι, με ποικιλματικές κινήσεις. Ακούγεται και η νότα Ντο, που είναι η πρώτη νότα της τέταρτης βαθμίδας και από εκεί αρχίζει μια ανιούσα κίνηση ως τη νότα Λα, πάνω από το πεντάγραμμο, που είναι και η κορύφωση και κατευθύνεται η πορεία προς την τρίτη προς τα κάτω για να τελειώσει η φράση.

Στην ενορχήστρωση φαίνεται να παίζουν δυο μπουζούκια συγχρονισμένα στην εισαγωγή και στις ανταποκρίσεις, ενώ κάποια άλλα ακούγονται να λαμβάνουν μέρος στο ρυθμικό μοτίβο. Ακούγεται το μπασοκίθαρο και στις φωνές ακούγεται μια ταυτοφωνία στην επωδό, ενώ μόνο στο σημείο που δηλώνεται και ο τίτλος του τραγουδιού, χρησιμοποιείται διάστημα έκτης. Κάποιες ανταποκρίσεις από το μπουζούκι ακούγονται μονοφωνικά.

Οι στίχοι μιλάνε για έναν ερωτευμένο κατά πάσα πιθανότητα άνδρα, ο οποίος έχει μια μόνιμη αγωνία και έναν φόβο ότι η καλή του θα τον εγκαταλείψει. Παρόλο που εκείνη του δείχνει την αγάπη της και δεν του χαλάει χατίρι, εκείνος ακόμα και στις πιο ιδιαίτερές τους στιγμές την ώρα που αγκαλιάζονται και φιλιούνται κυριεύεται από το φόβο ότι θα τη χάσει. Φαίνεται λοιπόν ο μεγάλος έρωτας που της έχει, τον οποίο όμως επισκιάζει ο φόβος της απώλειας.

Βαγγελιώ δεν είσαι εντάξει

Απόστολος Χατζηχρήστος
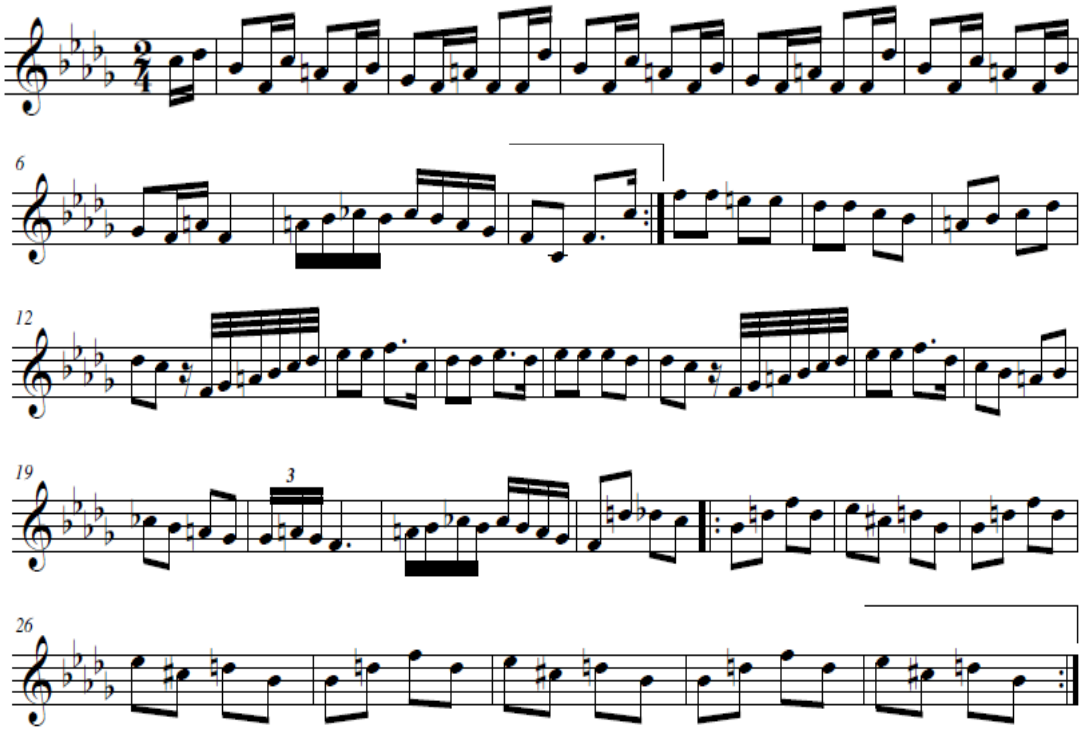
Θυμήσου μ' ορκιζόσουνα
πως θα με περιμένεις
{Μα γρήγορα με ξέχασες
και μ' άλλονε πηγαίνεις (δις)}

Έχεις γνώμη τώρα αλλάξει
Βαγγελιώ δεν είσαι εντάξει (δις)

Αν ξέχασες πως έμορφα
περνούσαμε τα βράδια
{Με γλέντια και γλυκόλογα
και με φιλιά και χάδια (δις)}

Έχεις γνώμη… (δις)

Για κοίτα πως με ζώσανε
σαν φίδια τα μεράκια
{Λυπήσου την καρδούλα μου
που γέμισε φαρμάκια (δις)}

Έχεις γνώμη…(δις)

Το τραγούδι είναι σε ρυθμό 2/4 στη Φα χιτζάζ (Φα, Σολb, Λα, Σιb, Ντο, Ρεb, Μιb, Φα). Τα όργανα που ακούγονται μπουζούκι, κιθάρα, μπαγλαμάς. Είναι από τα πρώτα τραγούδια που ηχογράφησε ο Χατζηχρήστος και τραγουδάει ο ίδιος μαζί με τον Γιώργο Κωνσταντινίδη. .

. Στα πρώτα οκτώ μέτρα φαίνεται η εισαγωγή και μπαίνει με ελλιπές μέτρο. Ξεκινά δηλαδή με δυο αξίες δεκάτων έκτων και ακολουθεί το ρυθμικό σχήμα όγδοο και δυο δέκατα έκτα, όπου ακούγεται να είναι και το βασικό μοτίβο. Βασικά, στο μοτίβο αυτό κάνει μια κατιούσα κίνηση με ποικίλματα από το Ντο στο Φα της δεύτερης οκτάβας. Στα μέτρα εφτά και οκτώ ολοκληρώνει τη φράση, κάνοντας μια καμπυλωτή κίνηση από το Λα στο Ντο και από το Ντο στο Φα, τονίζοντας έναν ξένο φθόγγο το Ντο ύφεση, το οποίο σαν αλλοίωση ελκύει τη μελωδία να κατέβει προς το Φα. Η εισαγωγή επαναλαμβάνεται και από τον μπαγλαμά. Ακούγονται και ανοιχτές χορδές στην άρση του μέτρου.

Οι στίχοι μπαίνουν σε ελλιπές μέτρο, από το τελευταίο δέκατο έκτο του όγδοου μέτρου. Στο μέτρο εννιά βλέπουμε μια κατιούσα κίνηση προς το Λα με αξίες ογδόων και ολοκληρώνει τη φράση στο μέτρο δώδεκα, ανεβαίνοντας προς το Ντο με καθυστέρηση στο Ρε. Ακολουθεί μια ανταπόκριση, η οποία οδηγά τη μελωδία στην έβδομη βαθμίδα στο μέτρο δεκατρία και κατεβαίνει πάλι στο Ντο ολοκληρώνοντας τη φράση, με μια αίσθηση εκφυγής. Παρομοίως, η ίδια ανταπόκριση ακούγεται στην τρίτη φράση στο μέτρο δεκαεφτά, που κάνει μια κίνηση από την εβδόμη στο Λα προς τα κάτω και την ολοκληρώνει τονίζοντας την ίδια αλλοίωση (Ντο ύφεση) όπου οδηγεί τη μελωδία στο Φα προς τα κάτω, με ποικιλματικές κινήσεις στο Λα. Στα μέτρα εικοσιένα και είκοσι δύο ακούγεται η ανταπόκριση, όπως επαναλαμβάνεται στο μέτρο εφτά με τη διαφορά ότι στο μέτρο είκοσι δύο γίνεται μετατροπία στην τέταρτη ματζόρε. Από το σημείο αυτό ξεκινά η επωδός, που είναι καθαρά διαστήματα

τρίτης πάνω στην τέταρτη συγχορδία με αξίες ογδόων. Στην ενορχήστρωση, το μπουζούκι ακούγεται κάτω από τη φωνή και κλασικά και στην εισαγωγή. Όμως στο συγκεκριμένο κομμάτι, ο μπαγλαμάς φαίνεται να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο π.χ. όλες τις ανταποκρίσεις μέσα από τα λόγια και τις βασικές μελωδίες και τις επαναλήψεις ακούγεται να τις παίζει μαζί με το μπουζούκι. Εκτός από την εισαγωγή που επαναλαμβάνει τη δεύτερη φορά μόνος του. Η δεύτερη φωνή κρατάει ισοκρατήματα και μια τρίτη προς τα πάνω. Η κιθάρα παίζει αργά, κοφτά χασαποσέρβικο. Η αρμονία που χρησιμοποιεί I-VII-II-IV και στην επωδό συμβαίνει η εξαίρεση που η VI γίνεται ματζόρε.

Το τραγούδι μιλάει για τη Βαγγελιώ, στην οποία παραπονιέται ότι δεν κράτησε την υπόσχεση που είχε δώσει. Το ζευγάρι πιθανότατα είχε χωρίσει για κάποιο διάστημα και η Βαγγελιώ είχε υποσχεθεί πως θα τον περίμενε να επιστρέψει σ' εκείνη. Προφανώς όμως δεν κράτησε την υπόσχεσή της, ξέχασε όλες τις όμορφες στιγμές που πέρασαν μαζί και πίκρανε τον πρώην πλέον σύντροφό της. Εκείνος με τη σειρά του, σε μια ύστατη προσπάθεια να τη φέρει πίσω, της ζητάει να τον λυπηθεί και ίσως θέλει να τη ρίξει στο φιλότιμο λέγοντάς της πως δεν είναι εντάξει

Ας μην ξημέρωνε ποτέ

Απόστολος Χατζηχρήστος
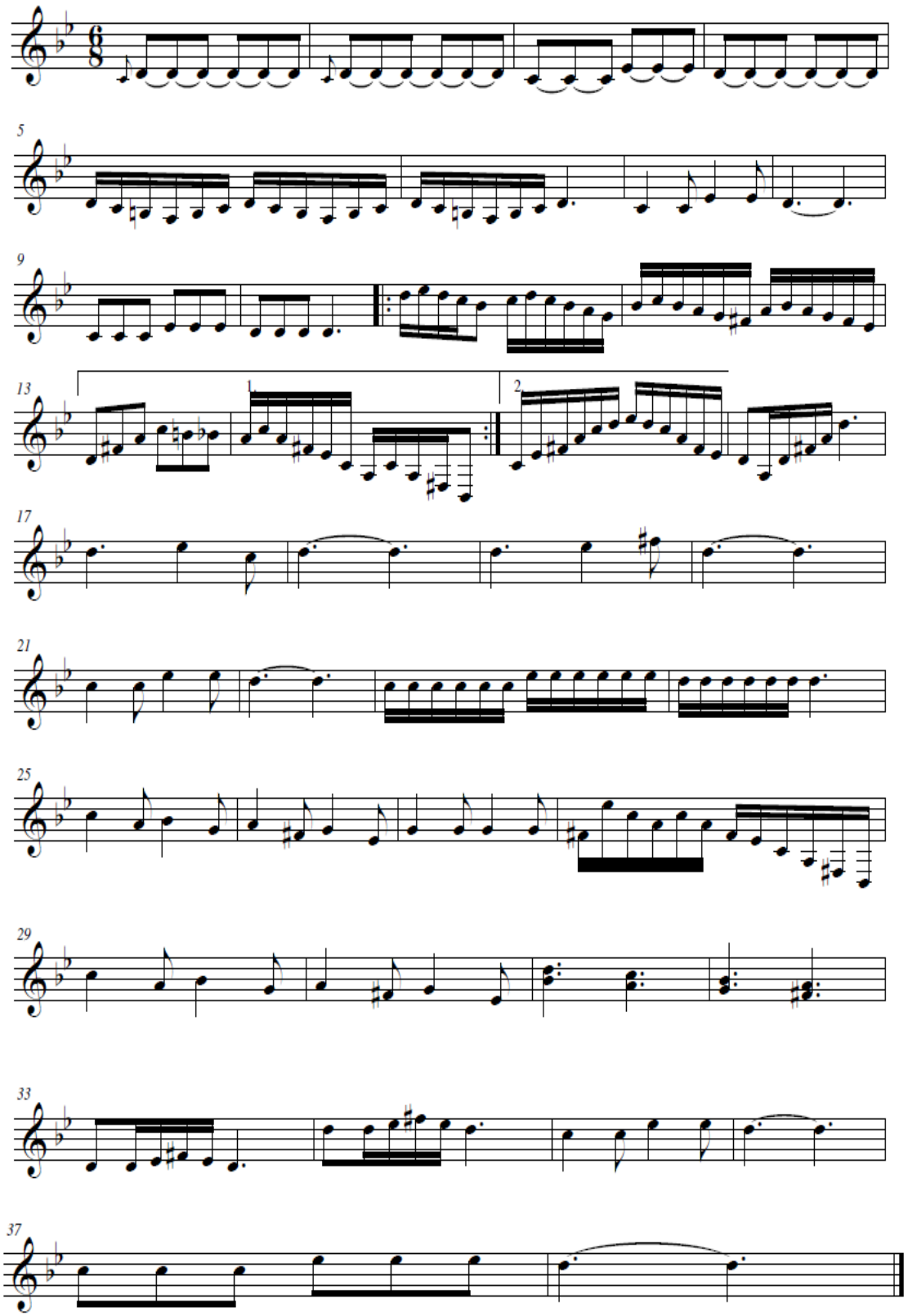
Ας μην ξημέρωνε ποτέ
Ας μη φύγει αυτό το βράδυ
που είμαστε μαζί
Γιατί μέσα στο σκοτάδι α α α
Η αγάπη ζει

Όσα δεν έχω να σου πω
Να σε κάνω να με νιώσεις
μες στη σιγαλιά
Να σου δώσω να μου δώσεις α α α
Χάδια και φιλιά

Ας μην ξημέρωνε ποτέ
Και οι δυο θα πικραθούμε
θα 'ρθει το πρωί
Τέτοιο βράδυ δεν θα βρούμε α α α
Σ' όλη τη ζωή

Το τραγούδι είναι σε ρυθμό βάλς και σε κλίμακα Μι χιτζάζ (Μι, Φα, Σολ#, Λα, Σι, Ντο, Ρε, Μι). Τα όργανα που ακούγονται είναι ακορντεόν, κιθάρα και δυο μπουζούκια και τραγουδάει ο Απόστολος Χατζηχρήστος με τον Στράτο Παγιουμτζή.

Το τραγούδι ξεκινά με το ακορντεόν να δίνει την τονική στα πρώτα δυο μέτρα, με μια απατζιατούρα στο Ντο. Στη συνέχεια δίνει την έβδομη και τη δεύτερη βαθμίδα και καταλήγει στην πρώτη, όπου αυτό το μοτίβο στο τρίτο μέτρο θεωρείται πτώση στο χιτζάζ (VII-II-I). Στα μέτρα πέντε και έξι κάνει ποικιλματικές κινήσεις δέκατων έκτων γύρω από το Ρε, χρησιμοποιώντας και τον ξένο φθόγγο Σι αναίρεση και στα μέτρα εφτά και οχτώ, επαναλαμβάνει την πτώση (VII-II-I) όμως με μια αίσθηση συγκοπής. Στα μέτρα εννιά και δέκα ολοκληρώνει τη φράση με την ίδια πτώση, με διαφορά στις αξίες. Στην προκειμένη περίπτωση παίζει όγδοα και στο τέλος τέταρτο παρεστιγμένο. Μετά, στα μέτρα έντεκα και δώδεκα βλέπουμε μια κατιούσα κίνηση από το Ρε στο Λα, θέλοντας να πάει στο Ρε κάτω του πενταγράμμου. Σε αυτήν την κατιούσα κίνηση εμπλέκονται οι φθόγγοι της κλίμακας, κάνοντας καμπυλωτή κίνηση με δέκατα έκτα.

Στο μέτρο δεκατρία γίνεται ένα άρπισμα της Ρε μεθεβδόμης, με αξίες ογδόων και από το Ντο στο Λα μια χρωματική κίνηση προς τα κάτω, όπου ολοκληρώνει τη φράση στο μέτρο δεκατέσσερα με άρπισμα δυο οκτάβων, σε δέκατα έκτα. Τη δεύτερη φορά στο τέλος ακούγεται μια ανιούσα κίνηση πάνω στην VI όπου το αποκορύφωμά της είναι το Μι και κατεβαίνει με τις ίδιες αξίες (δέκατα έκτα) στο Ρε, όπου ολοκληρώνεται η εισαγωγή με ένα ανιόν άρπισμα δέκατων έκτων και τέταρτο παρεστιγμένο στο τέλος. Στο μέτρο δεκαεφτά μπαίνει ο στίχος. Βλέπουμε μια κίνηση της φωνής γύρω από το Ρε και μεγάλες αξίες σε σχέση με την εισαγωγή. Το αποκορύφωμα φτάνει μέχρι το Φα#, όπως φαίνεται στο μέτρο δεκαεννιά. Στα μέτρα εικοσιένα ως είκοσι τέσσερα γίνεται η ανταπόκριση από την ορχήστρα, όπου ακούγεται η πτώση (VII-II-I). Στην αρχή παίζει το ακορντεόν, που δίνει μια αίσθηση συγκοπής και στην πορεία ανταποκρίνονται τα μπουζούκια με αξίες δέκατων έκτων, στο ίδιο μοτίβο. Στο μέτρο είκοσι πέντε η φωνή ξεκινάει από τη μεθεβδόμη και φαίνεται να κάνει μια κατιούσα κίνηση προς το Σολ, για να καταλήξει στο Φα#. Φυσικά επειδή ο ρυθμός είναι βαλς, ελκύει την αίσθηση της συγκοπής. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν δυο ισχυρά και ένα ασθενές μέτρο.

Στο μέτρο είκοσι οχτώ φαίνεται μια ανταπόκριση, η οποία ξεκινάει από το Μι ύφεση κατεβαίνοντας προς τα κάτω στο Ρε δίνοντας τη δεύτερη ελαττωμένη. Στο μέτρο είκοσι εννιά μπαίνει ο στίχος και επαναλαμβάνει το ίδιο μοτίβο που προαναφέρθηκε, με τη διαφορά ότι στο τέλος της φράσης κάνει μια κατιούσα κίνηση με διφωνίες τρίτης από το Ρε στο Φα δίεση και στα μέτρα τριάντα τρία και τριάντα τέσσερα γίνεται ανταπόκριση για να καταλήξει στην πρώτη. Η ανταπόκριση είναι μια καμπυλωτή κίνηση πάνω στο Ρε, όπου στο μέτρο τριάντα τέσσερα την παίζει στην οκτάβα. Η φωνή ολοκληρώνει τη φράση της με την πτώση (VII-II-I). Στο μέτρο τριάντα εφτά απαντά η ορχήστρα με την ανταπόκριση στο ίδιο μοτίβο με αξίες ογδόων και στο μέτρο τριάντα οχτώ δίνεται η τονική. Σε πολλά έργα του Χατζηχρήστου, όπως και εδώ, φαίνεται να έχει το ακορντεόν πρωταγωνιστικό ρόλο. Είναι το όργανο το οποίο βάζει την εισαγωγή και τα μπουζούκια ανταποκρίνονται στα μέρη τους. Μια το ένα, μια το άλλο. Φυσικά σε κάποια σημεία ακούγονται να παίζουν μαζί σαν δυο σόλο όργανα. Η κιθάρα λειτουργεί σαν μπασοκίθαρο χωρίς πολλά ιδιαίτερα μελωδικά σχήματα στο μπάσο εφόσον τα μπουζούκια καλύπτουν τις ανταποκρήσεις. Η αρμονία που χρησιμοποιεί είναι η Μι – Ρε μινόρε – Φα - Μι. Το κουπλέ μπαίνει στη Μι. Μετά ακολουθεί η Λα μινόρε και καταλήγει ξανά στο ίδιο

μοτίβο Μι – Ρε μινόρε – Φα – Μι. Στις φωνές υπάρχει μια διφωνία έκτης προς τα πίσω.

Στο συγκεκριμένο τραγούδι είναι ευδιάκριτη η δυτικότροπη επιρροή (βαλς). Είναι ένα ρομαντικό τραγούδι που μιλάει για δυο ερωτευμένους που ζουν μια έντονη νύχτα αγάπης, η οποία δεν θέλουν να τελειώσει ποτέ. Πιθανώς βρίσκονται στην αρχή της σχέσης τους και αυτό που ζουν είναι τόσο έντονο που ίσως να μην το ξαναζήσουν σε όλη την υπόλοιπη ζωή τους. Ενορχηστρικά είναι ένα δύσκολο τραγούδι με πολλά δεξιοτεχνικά στοιχεία.

Σέρβικος χορός

Απόστολος Χατζηχρήστος
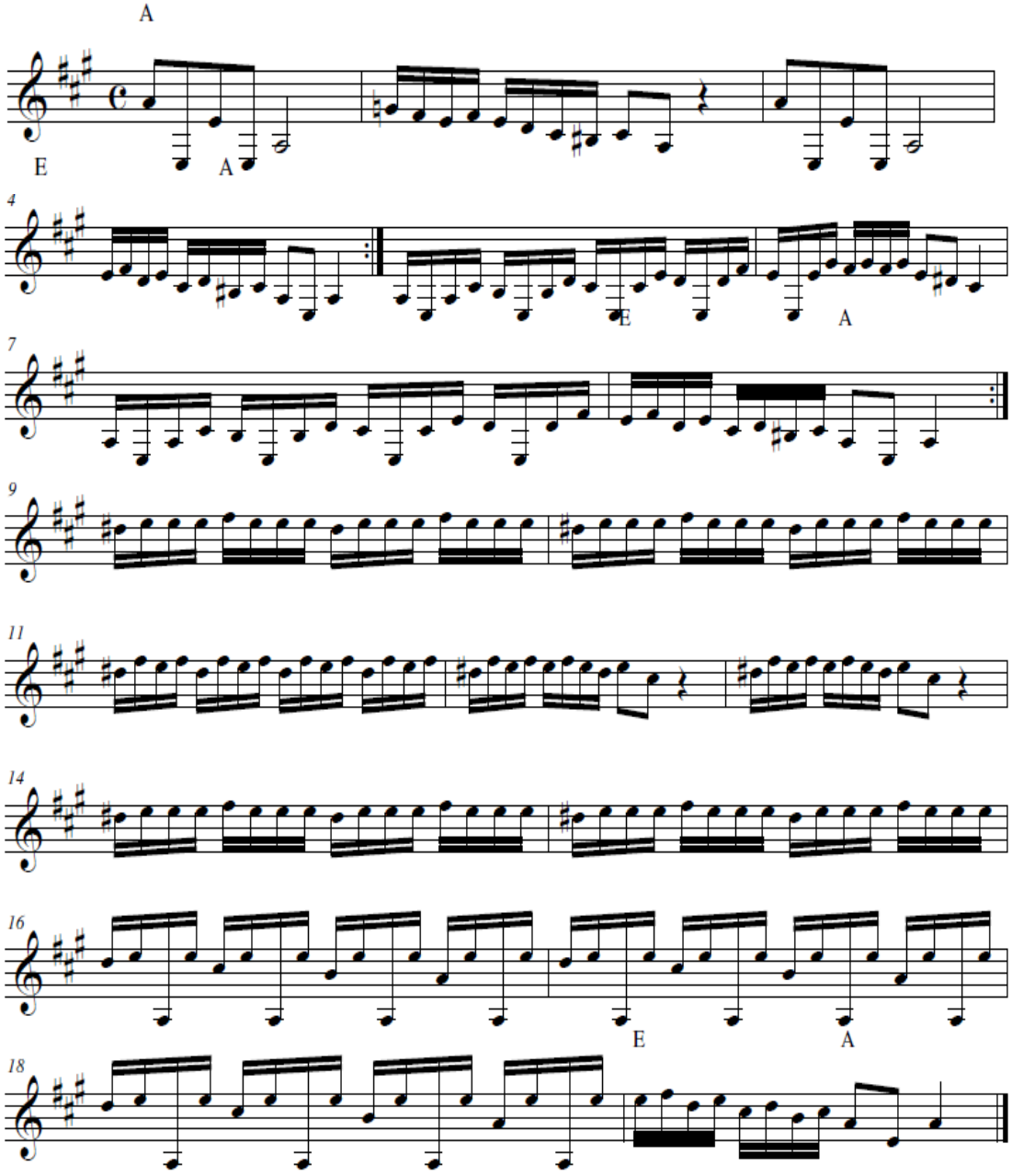
Ο σέρβικος χορός είναι ένα οργανικό τραγούδι σε ρυθμό 2/4 στην κλίμακα Λα ματζόρε (Λα, Σι, Ντο#, Ρε, Μι, Φα#, Σολ#, Λα). Εδώ βλέπουμε να έχει ένα άλλο κούρδισμα, δηλαδή Ρε – Λα στα καντίνια και Μι στη μπουργάνα. Η αρμονία που χρησιμοποιεί είναι Ι και V. Στο συγκεκριμένο σόλο ακούγεται χαρακτηριστικά ο τρόπος παιξίματος του Απόστολου Χατζηχρήστου. Το τραγούδι ηχογραφήθηκε το 1940.

Το οργανικό κομμάτι ξεκινά σε θέση με τη Λα της δεύτερης οκτάβας, θέλοντας να πάει προς το Λα κάτω από το πεντάγραμμο. Στο δεύτερο μέτρο ξεκινά με τη μεθεβδόμη, κάνοντας μια κατιούσα κλασική κίνηση στο δρόμο χουζάμ. Δηλαδή αλλοιώνοντας το Σι σε δίεση και τονίζοντας την τρίτη βαθμίδα. Στο τρίτο μέτρο επαναλαμβάνει την κίνηση που έκανε στο πρώτο και στο τέταρτο ολοκληρώνει τη φράση, κάνοντας μια ποικιλματική κίνηση προς τα κάτω, από το Μι της δεύτερης οκτάβας στο Λα κάτω από το πεντάγραμμο. Στη συνέχεια, στο μέτρο πέντε φαίνεται μια μελωδική αλυσίδα με αξίες δέκατων έκτων, η οποία ξεκινά από τη Λα κάτω από το πεντάγραμμο και καταλήγει στη μεθεβδόμη προς τα πάνω και με αξίες ογδόων και τετάρτων κατεβαίνει στην τρίτη βαθμίδα. Χρησιμοποιεί έναν φθόγγο σαν ισοκράτημα, το Μι κάτω από το πεντάγραμμο. Η ίδια αλυσίδα επαναλαμβάνεται στο μέτρο εφτά και ολοκληρώνεται η φράση κάνοντας κλασικά μια ποικιλματική κίνηση από το Μι στο Λα. Εξακολουθούν να φαίνονται μέσα οι ξένοι φθόγγοι Σι# και Σολ♮, όπου χαρακτηρίζουν τον τρόπο χουζάμ. Στην πορεία δίνει βάση στην πέμπτη για δυο μέτρα, με αξίες δεκάτων έκτων. Δίνει τους φθόγγους Ρε δίεση και Φα σαν απατζιατούρες και στη συνέχεια στο μέτρο έντεκα, συνεχίζει να θέλει να τονίσει την πέμπτη νότα και χρησιμοποιεί το Ρε# και το Φα σαν ποικίλματα. Καταλήγει τη φράση με δυο όγδοα να τελειώνουν στην τρίτη.

Στα μέτρα δεκατέσσερα και δεκαπέντε επαναλαμβάνεται, όπως και στα μέτρα εννιά και δέκα. Στο μέτρο δεκαέξι, εφόσον προηγουμένως είχε τονίσει τη δεσπόζουσα, δεν δίνει βάση σε αυτή, αλλά ξεκινά και κάνει μια κατιούσα κίνηση από το Μι στο Λα, κρατώντας τα άκρα του πρώτου πενταχόρδου σε διάστημα οκτάβας για ισοκράτη. Αυτό το μοτίβο το κρατάει μέχρι το μέτρο δεκαοχτώ. Στο μέτρο δεκαεννιά κάνει κλασικά την ποικιλματική κίνηση προς τα κάτω, για να προετοιμάσει την πτώση (V-I). Στο κομμάτι ακούγεται ένας μπαγλαμάς και ένα μπουζούκι να παίζουν ταυτοφωνία μέχρι και το μέτρο οχτώ. Στη συνέχεια, από το μέτρο εννιά ως το δεκαεννιά. ο μπαγλαμάς κρατάει πλάτες με σταθερές αξίες δεκάτων έκτων. Είναι

ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κομματιού οι ανοιχτές χορδές που χρησιμοποιεί για να διευκρινίσει το ντουζένι. Η κιθάρα κρατάει 2/4 τονίζοντας κυρίως τη θέση και ακούγεται στα μέτρα πέντε ως εφτά να βοηθάει με τα μπάσα την ανιούσα κίνηση της μελωδίας. Επίσης, στα μέτρα δεκαέξι ως δεκαοχτώ ακούγεται ότι τονίζει τον τρίτο χτύπο του μέτρου με το μπάσο.

Καρδιά ορφανή

Απόστολος Χατζηχρήστος
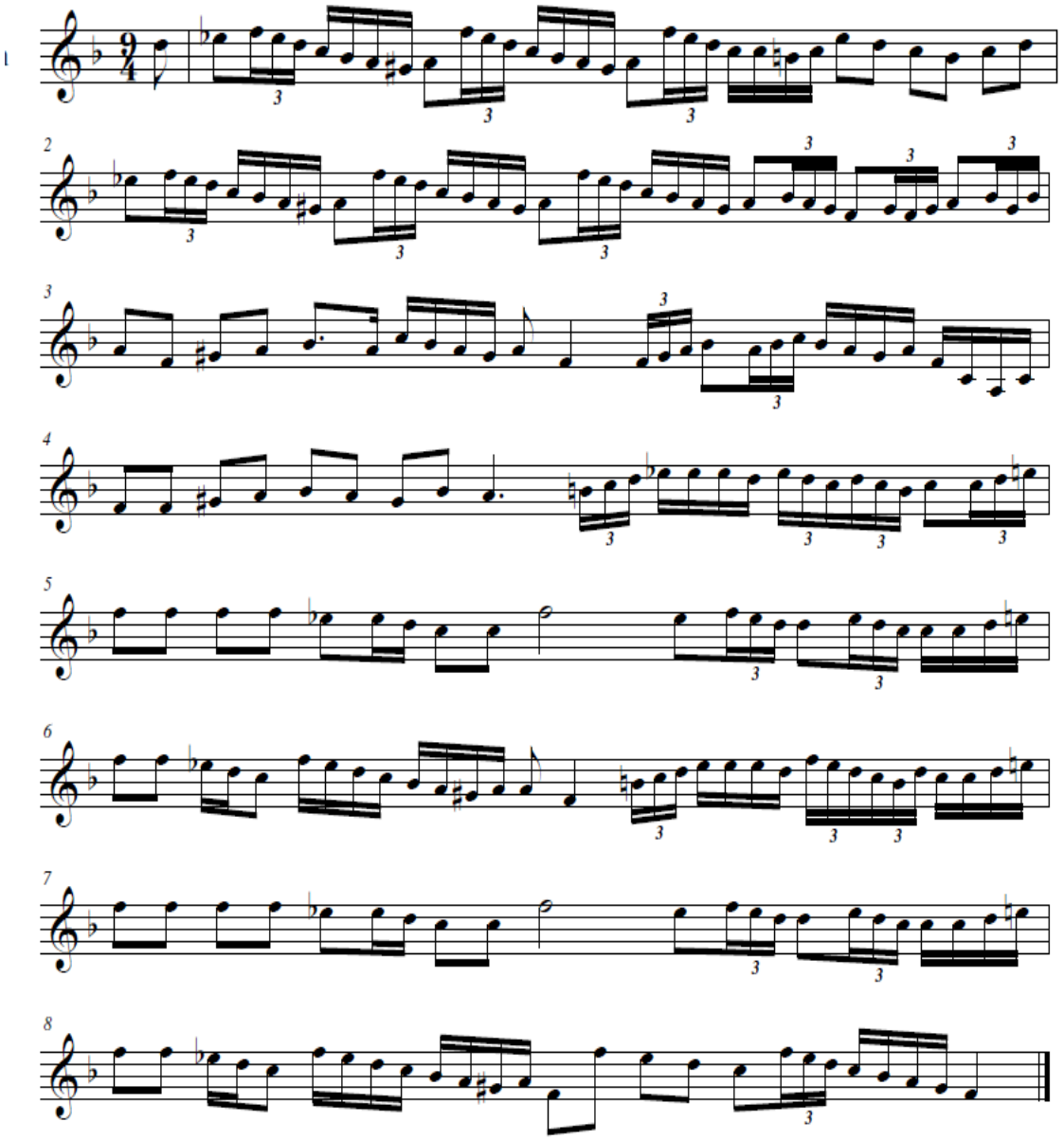
Καρδιά ορφανή γιατί να κλαις
στου χωρισμού την απονιά
{Κι αν είν' η πίκρα σου βαριά
θα βρεις κι αλλού παρηγοριά (δις)}

Γιατί πονάς αφού μπορείς
να ζήσεις κι όμορφες στιγμές
{Αγάπες βρίσκεις όσες θες
μη μαραζώνεις πια μην κλαίς (δις)}

Καρδιά ορφανή τι κι αν πονάς
στη μοναξιά που τώρα ζεις
{Με τον καιρό θα γιατρευτείς
και τη χαρά θα ξαναβρείς (δις)}

Το τραγούδι είναι σε ρυθμό ζεϊμπέκικο στην κλίμακα Φα χουζάμ {Φα, Σολ#, Λα, Σιb, Ντο, Ρε, Μι(b), Φα}. Η ηχογράφηση πραγματοποιήθηκε το 1952 και τραγουδούν ο Απόστολος Χατζηχρήστος με τον Τάκη Μπίνη.

Το τραγούδι μπαίνει με ελλιπές μέτρο, από το Ρε και πάει στο Μι ύφεση. Στη συνέχεια κάνει μια κατιούσα κίνηση από το Φα στο Λα προς τα κάτω με δέκατα έκτα, χρησιμοποιώντας τον ξένο φθόγγο Σολ#, ο οποίος ελκύεται από το Λα προς τα πάνω. Στο τέλος του μέτρου φαίνεται να δίνει βάση στην πέμπτη, αλλοιώνοντας και εδώ το Σι (Σι♮), το οποίο ελκύεται από την κίνηση προς την εβδόμη προς τα πάνω. Στο δεύτερο μέτρο επαναλαμβάνει το ίδιο μοτίβο, με τη διαφορά ότι το κλείνει κλασικά με τρίηχα δεκάτων έκτων στη μέση, όπου στο χουζάμ θεωρείται και ως τονική βαθμίδα. Τα λόγια ξεκινούν στο τρίτο μέτρο στον ασθενή χτύπο. Η μελωδία κάνει μια κίνηση από το Φα στο Λα, με κάποια ποικίλματα δεκάτων έκτων στο Λα και ολοκληρώνεται με τέταρτο στο Φα. Η ανταπόκριση κινείται παρομοίως στην ίδια έκταση, με τρίηχα και καταλήγει με ένα άρπισμα στη Φα. Στο τέταρτο μέτρο κάνει την ίδια κίνηση με σταθερά όγδοα και παραμένει στο Λα. Η ανταπόκριση τονίζει την εβδόμη και οδηγεί τη μελωδία προς τα πάνω στο Φα. Στο πέμπτο μέτρο η φωνή βρίσκεται στο αποκορύφωμα και τραγουδάει «αν είναι η πίκρα σου βαριά» στο

δεύτερο τετράχορδο της οκτάβας, ολοκληρώνοντας τη φράση στο Ντο με ιδιαίτερη έμφαση στην εβδόμη και κάποιες δεξιοτεχνικές ιδιότητες. Στο μέτρο έξι ακούγεται να κάνει μια κατιούσα κλίμακα, με έμφαση στη μέση. Στο τέλος του μέτρου είναι η ανταπόκριση από το ακορντεόν, όπου κινείται ανάμεσα στην πέμπτη και στην εβδόμη της κλίμακας με μια καμπυλωτή κίνηση. Στο έβδομο μέτρο επαναλαμβάνει την ίδια κίνηση που κάνει στο πέμπτο μέτρο. Όπως και στο όγδοο επαναλαμβάνει την ίδια κίνηση με το έκτο, με τη διαφορά ότι η ανταπόκριση στο τέλος γίνεται από τα μπουζούκια και φαίνεται μια κατιούσα κλίμακα με μια εκφυγή από το Ντο στο Φα, όπου ολοκληρώνεται στο Φα της δεύτερης οκτάβας.

Στην εισαγωγή παίζουν δυο μπουζούκια. Συγκεκριμένα, διαστήματα τρίτης και πέμπτης. Σε κάποια σημεία όμως (ανταποκρίσεις και τελειώματα φράσεων) ακούγονται μονοφωνικά από το μπουζούκι. Το ακορντεόν επαναλαμβάνει τη δεύτερη φορά από την εισαγωγή και όπως ακούγεται στην ηχογράφηση μια ανταποκρίνεται το ακορντεόν και μια τα μπουζούκια. Η κιθάρα παίζει αργό ζεϊμπέκικο, με το γνωστό ρυθμικό σχήμα πρώτα ένα όγδοο και μετά δυο δέκατα έκτα. Δηλαδή τα ισχυρά μέτρα τα τονίζει ως συνήθως με αξίες τετάρτων. Οι φωνές τραγουδούν ταυτοφωνία.

Το τραγούδι μιλάει για έναν χωρισμό και στους στίχους η καρδιά παρομοιάζεται σαν ορφανή. Κυρίως όμως αναφέρεται στην παρηγοριά που της δίνει, με σκοπό να ελαφρύνει τον πόνο που νιώθει. Της λέει ότι η ζωή δεν σταματάει με έναν χωρισμό, καθώς θα υπάρξουν και άλλες αγάπες και όμορφες στιγμές που θα ζήσει. Ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός για όλα και στη δική της περίπτωση, όπως χαρακτηριστικά λέει, θα τη γιατρέψει και θα της δώσει πάλι χαρά.

Ο Καϊξής

Απόστολος Χατζηχρήστος
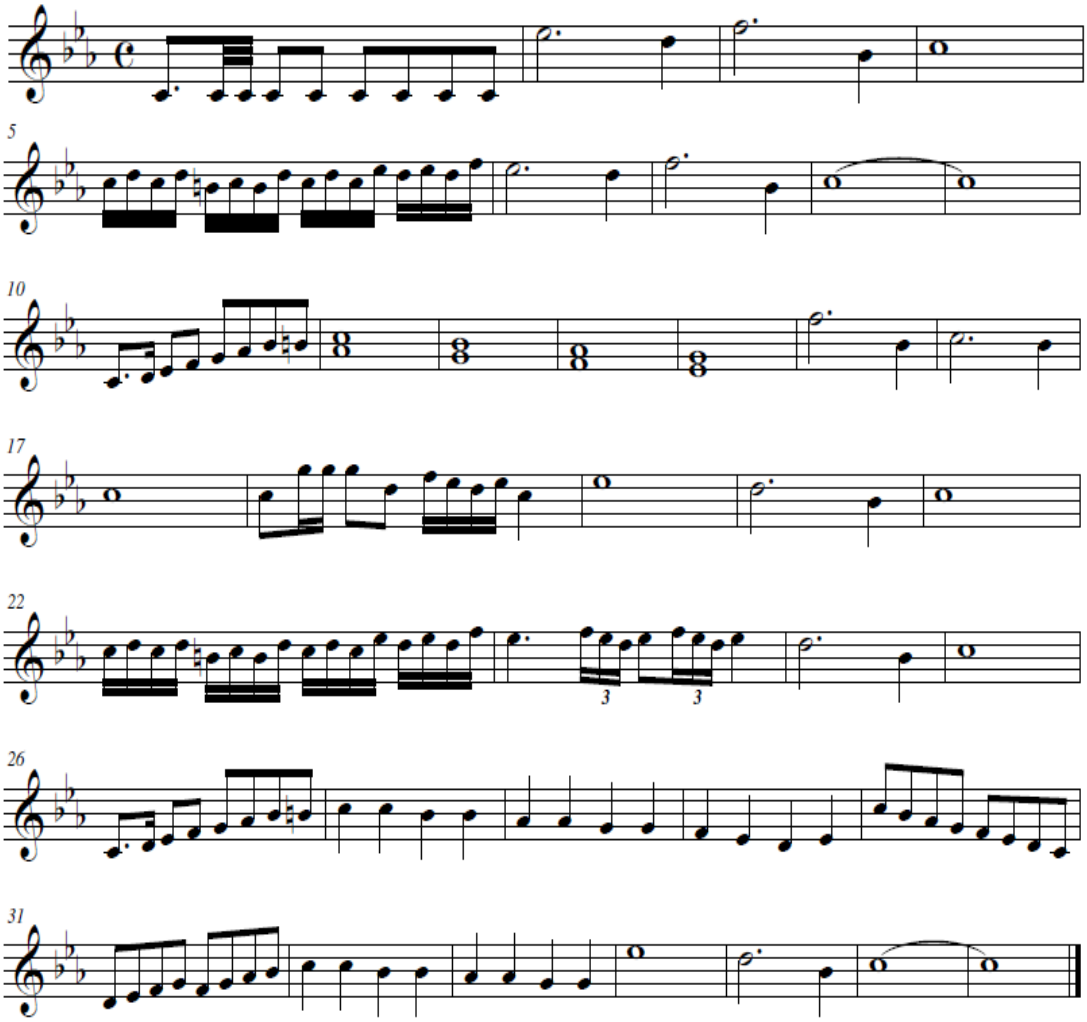
Γκελ γκελ καϊξή

Γιαβάς γιαβάς

Μες στης πόλης το ακρογιάλι μες στη σιγαλιά

Μες στου χαρεμιού τη λίμνη

Γκελ γκελ καϊξή

Να κλέψω τη

Γκιουζέλ χανούμ

Σκλάβα μέσα στο κελί της κλαίει και θρηνεί

Και ζητάει τη λευτεριά της

Γκελ γκελ καϊξή

Το τραγούδι είναι σε κλίμακα Ντο νιαβέντ [Ντο, Ρε, Μιb, Φα, Σολ, Λαb, Σι(b), Ντο], ηχογραφήθηκε το 1948 και το τραγουδούν ο Απόστολος Χατζηχρήστος με τον Μάρκο Βαμβακάρη, τον Ευάγγελο Χατηχρήστο και πιθανώς τον Σταμάτη Χατζηδάκη.

. Το πρώτο μέτρο δίνει η κιθάρα, δίνοντας το βασικό ρυθμό. Μετά μπαίνουν τα κλαρίνα ξεκινώντας από τη μέση, με αξία ήμισυ παρεστιγμένου με μια εκφυγή στο Ρε που πάει στο Φα (η υποδεσπόζουσα) και με εκφυγή στο Σι καταλήγει στην τονική, με αξία ολόκληρου. Στο μέτρο πέντε ανταποκρίνονται τα μπουζούκια κάνοντας ποικιλματικές κινήσεις δέκατων έκτων γύρω από το Ντο, για να ξαναπάει στην τρίτη (μέση), όπου θα επαναληφθεί το ίδιο με προηγουμένως. Στο μέτρο δέκα μπαίνουν τα μπουζούκια με μια ανιούσα κλίμακα από το Ντο κάτω από το πεντάγραμμο, καταλήγοντας στο μέτρο έντεκα με την VI βαθμίδα δίνοντας τη διφωνία Λα-Ντο με αξία ολόκληρου. Κρατά τις αξίες ολόκληρου και στα επόμενα τρία μέτρα, κάνοντας μια κατιούσα κίνηση από την VI στην I. Στο μέτρο δώδεκα δίνει την III, δίνοντας τη διφωνία Σολ-Σι, στο μέτρο δεκατρία την IV με τη διφωνία Φα-Λα και στο μέτρο δεκατέσσερα την τονική βαθμίδα, με τη διφωνία Μι ύφεση-Σολ. Ολοκληρώνει τη φράση όπως και στο αρχικό μοτίβο (στα μέτρα 2-4).

Στο μέτρο δεκαοχτώ φαίνεται μια γέφυρα που τη χαρακτηρίζει μια κίνηση προς τα πάνω στο πεντάχορδο Ντο-Σολ. Στο μέτρο δεκαεννιά μπαίνουν οι στίχοι. Παρομοίως η μελωδία ακολουθεί το αρχικό μοτίβο της εισαγωγής. Στο μέτρο είκοσι δυο ανταποκρίνονται τα μπουζούκια, όπως και στο μέτρο πέντε που φαίνεται στην εισαγωγή. Ολοκληρώνει τη φράση του στο μέτρο είκοσι πέντε, με κάποιες ποικιλματικές κινήσεις που φαίνονται στο μέτρο είκοσι τρία. Εδώ ακούγεται ότι επαναλαμβάνεται το ίδιο μοτίβο με την εισαγωγή. Στο μέτρο είκοσι έξι γίνεται μια ανιούσα κλίμακα από το Ντο κάτω από το πεντάγραμμο, στο Ντο της δεύτερης οκτάβας όπου στην ουσία γίνεται και εδώ μια παρόμοια κίνηση όπως και στα μέτρα δέκα και έντεκα. Καταλήγει δηλαδή στην VI βαθμίδα, μόνο που οι αλλαγές γίνονται στον μισό χρόνο. Στο μέτρο είκοσι εννιά φαίνεται η ανταπόκριση που ξεκινά από το Ντο της δεύτερης οκτάβας και κατεβαίνει οκτάβα προς τα κάτω με αξίες ογδόων και στο μέτρο τριάντα ένα ανεβαίνει, όπως και στο μέτρο είκοσι έξι, με ένα ποίκιλμα στην πέμπτη για να καταλήξει πάλι στην VI βαθμίδα. Στην πρώτη περίπτωση, στο μέτρο τριάντα παραμένει στην IV, ενώ στη δεύτερη περίπτωση κάνει κανονικά το αρμονικό μοτίβο όπως στην εισαγωγή και καταλήγει στην τονική. Δηλαδή VI-III-IV-

Ι. Ολοκληρώνει το κομμάτι με την αρχική φράση που φαίνεται στα μέτρα δεκαεννιά ως είκοσι ένα.

Στη συγκεκριμένη ενορχήστρωση ακούγονται κλαρίνα, τα οποία έχουν εναλλαγές με τα μπουζούκια τουλάχιστον στα μέρη της εισαγωγής. Ενώ κατά τη διάρκεια που ερμηνεύεται ο στίχος, τα κλαρίνα δεν ακούγονται. Η κιθάρα παίζει κλασικά μπασοκίθαρο και στις φωνές ακούγονται κάποιες ταυτοφωνίες, ενώ στη φράση «Γκελ γκελ καϊξή» ακούγονται διαστήματα τρίτης προς τα πάνω και στα μπάσα διακρίνονται διαστήματα τετάρτης προς τα κάτω.

Το τραγούδι αναφέρεται στον έρωτα ενός άντρα με τη χανούμισα Γκιουζέλ, η οποία ζει φυλακισμένη και στον πόθο του να την απελευθερώσει. Οι στίχοι και η μελωδία δημιουργούν μια ερωτική και ρομαντική διάθεση, αλλά και παράλληλα έναν πόνο για τη φυλακισμένη χανούμισσα που ζητάει την ελευθερία της. Οι βασικές λέξεις του τραγουδιού είναι στην Τούρκικη διάλεκτο όπου καλεί τον καϊξή, να έρθει για να τον βοηθήσει να δραπετεύσει η Γκιουζέλ χανούμ και να τη φυγαδεύσει με το καΐκι του.

Επίλογος

Τα όσα βιογραφικά και μουσικοδομικά στοιχεία έχουν αναφερθεί για τον Απόστολο Χατζηχρήστο, δεν σημαίνει ότι καλύπτουν όλο το φάσμα της προσωπικότητάς του. Σίγουρα αν ψάξει κανείς μπορεί να ανακαλύψει περισσότερα στοιχεία. Φυσικά το έργο του παραμένει αναλλοίωτο και μπορούμε να το εκμεταλλευόμαστε για την ψυχαγωγία μας. Σπάνια σε γλέντια, ακόμα και στις μέρες μας, δεν θα ακουστεί ένα τραγούδι του Απόστολου Χατζηχρήστου.

Η ιδιαίτερη προσωπικότητά του και η ευαισθησία που τον διακατείχε είναι αυτά που τον κάνουν έναν ξεχωριστό τραγουδιστή, μπουζουξή και συνθέτη. Όπως χαρακτηριστικά είχε πει και ο Λευτέρης Γουναρόπουλος "Ο Αποστόλης ήταν πολύ τίμιος. Μπεσαλής, ωραίος συνεργάτης, και κορυφή συνθέτης! Ότι έγραφε, το 'βγαζε απ' το κεφάλι του. Ταλαιπωρημένος και παραπονιάρης…Με δυο κουβέντες, ο Αποστόλης ήταν σ' όλα του κύριος! Το ξέρω, γιατί τον έζησα από κοντά"![21]. Ένας άλλος συνεργάτης του, ο Γιάννης Μπαφούνης ή Σαμιώτης έχει πει: «...Με τον Αποστόλη γνωριστήκαμε προπολεμικά. Ωραίος άνθρωπος, καλός συνεργάτης, συνθέτης από τους λίγους. Έγραψε τραγούδια ολόμαλλα, να πούμε, όχι βαμβακερά, που θα μείνουν για πάντα. Γνήσιος και αυθόρμητος σαν Σμυρνιός που ήταν - όπως όλοι οι Σμυρνιοί - έγραψε απλά τραγούδια, αλλά γεμάτα νόημα! Μπορούσες να τα παίξεις και να τα τραγουδήσεις εύκολα. Έγραψε για τη φτώχεια, την προσφυγιά, την αδικία...»[22]. Ο Γιάννης Παπαϊωάννου, στην αυτοβιογραφία του λέει χαρακτηριστικά: «ο Χατζηχρήστος καρδιά μποστάνι. Καλός στο όργανο και συνθέτης από τους λίγους, έχει τόσες επιτυχίες. Οι κωλοεταιρίες τον θάψανε. Μαζί ξεκινήσαμε τότες, μαζί παίζαμε, μαζί τραγουδούσαμε στους δίσκους τα τραγούδια μας, μαζί γλεντάγαμε, μαζί τόσες ιστορίες. Και με τον Στεφανάκη τα ίδια. Ο Χατζηχρήστος πέθανε πριν από λίγα χρόνια. Πήγε τζάμπα. Άστα. Ποτέ δεν έφυγε από το μυαλό μου, κάθε βράδυ λέω τα τραγούδια του στο μαγαζί»[23]. Τέλος ο Τάκης Μπίνης λέει το εξής: «Όλοι του σιναφιού μας είχαμε ελαττώματα. Σε κείνον, που δεν μπορούσες να του καταλογίσεις τίποτα, ήταν ο Χατζηχρήστος. Σαν άνθρωπος, αυτός ήταν η κορυφή, ο καλύτερος όλων». Με λίγα λόγια ο Χατζηχρήστος ήταν τίμιος, συνεπής και υπόδειγμα συναδελφικότητας. Ακόμα και σε προσωπικό επίπεδο όμως, μαρτυρίες αναφέρουν ότι υπήρξε φιλήσυχος και καλοκάγαθος φίλος όλων, που δεν πίκρανε και δεν πείραξε στη

[21] Ηλεκτρονική πηγή http://petridisradio.blogspot.com
[22] Ρεμπέτικη Ανθολογία, Τόμος Δ', Τάσος Σχορέλης
[23] Γιάννης Παπαϊωάννου, Ντόμπρα και σταράτα, Εκδόσεις Κάκτος

ζωή του ποτέ κανέναν. Ένας γλυκύτατος άνθρωπος, ένας τρυφερός πατέρας-οικογενειάρχης, ένας πιστός φίλος και ακραία γενναιόδωρος χαρακτήρας, ακόμα και μέσα στην περίοδο της Κατοχής, αλλά και στα κατοπινά χρόνια της φτώχειας. Έτσι, για παράδειγμα, έδινε το ρολόι του (σαν «ταυτότητα») σε κάποιον γνωστό του με ανάγκες και τον έστελνε στο σπίτι του, στη γυναίκα του, για να του δώσει εκείνη ένα δικό του παντελόνι ή ένα σακάκι να φορέσει[24]. Μεγάλος αγωνιστής, φύλακας, σύντροφος και υπερασπιστής των δικαιωμάτων των συναδέλφων του, σε όλη την καριέρα του, από το 1937 που πρωτοεμφανίστηκε στη δισκογραφία ως συνθέτης, στιχουργός και τραγουδιστής μέχρι το τέλος της ζωή του.

Αν θελήσουμε να δώσουμε μια εικόνα για το μουσικό έργο του Απόστολου Χατζηχρήστου, θα πρέπει να αναφερθούμε στον Καϊξή, στο Αλήτη μ' είπες μια βραδιά, στην Καρδιά παραπονιάρα, στην Πεντάμορφη, στο Ας μην ξημέρωνε ποτέ, στον Αμαξά, στο Καροτσέρη τράβα που είναι από τα μεγαλύτερά του σουξέ. Παρόλα αυτά όμως, ο Χατζηχρήστος ίσως να έμεινε άγνωστος στο ευρύ κοινό, αφού πολλά χρόνια τώρα παίζονται τραγούδια του, τα οποία όμως ο πολύς κόσμος αγνοεί ότι είναι δικά του. Κλείνοντας αυτή την εργασία, θα ήθελα να αναφέρω τον ενθουσιασμό που ένιωσα από την ενασχόληση μου με τον συγκεκριμένου μουσικοσυνθέτη. Ομολογώ ότι ακούγοντας το έργο του διέκρινα ξεκάθαρα την ευαισθησία, τον ρομαντισμό και τη μετριοφροσύνη αυτού του καλλιτέχνη.

[24] Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή και επιβλέποντά μου κ. Ελευθέριο Τσικουρίδη, για την καθοδήγηση, υποστήριξη και τις πολύτιμες συμβουλές που μου παρείχε, καθώς επίσης και τον καθηγητή κ. Ευθύμιο Ατζακά. Τέλος ευχαριστώ τον συμφοιτητή μου Βαγγέλη Πετρινιώτη, που με τη δική του συνδρομή συνέβαλε ώστε να καταγραφούν οι παρτιτούρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τάσος Σχορέλης, Ρεμπέτικη Ανθολογία, Τόμος Δ', Εκδόσεις Πλέθρον 1992
- Διονύσης Δ. Μανιάτης (καταγραφή/επιμέλεια) - *«Η εκ περάτων δισκογραφία γραμμοφώνου»* (Μητρόπολις ΑΕ - Αθήνα, 2006)
- Περιοδικό Λαϊκό Τραγούδι (Τεύχος 4: Οι συνθέσεις του Απόστολου Χατζηχρήστου, άρθρο του Βαγγέλη Αρναουτάκη)
- Γιάννης Παπαϊωάννου, Ντόμπρα και σταράτα, Εκδόσεις Κάκτος
- Ηλίας Βολιώτης Καπετανάκης: «Μάγκες αλήστου εποχής» (Εκδόσεις Μετρονόμος)
- Κώστας Χατζηδουλής: «Ρεμπέτικη Ιστορία 1» (Εκδόσεις Νεφέλη)
- Ένθετο στο CD: «Οι μεγάλοι του Ρεμπέτικου: Απόστολος Χατζηχρήστος 1937-1950» (Επιμέλεια Κώστα Χατζηδουλή)
- *Απόστολος Χατζηχρήστος* του Πάνου Σαββόπουλου, ένθετο Βιβλιοθήκη της εφημερίδας Ελευθεροτυπία - 21 Μαΐου 2010

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- http://www.enet.gr (Ηλεκτρονική έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας)
- http://rebetiko.sealabs.net
- http://rempetikogeo69.blogspot.com
- http://el.wikipedia.org
- http://petridisradio.blogspot.com
- http://rembetikoidialogoigmail.blogspot.com
- www.rembetiko.gr
- http://www.musicheaven.gr
- http://www.rizospastis.gr